

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: eg sz évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnék.

E g y e s z á m á r a 30 f i l l é r.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 43. sz.) intézendők.

Klerikalizmus és szabadelvűség.

(Irtá: Nadányi Miklós a debreceni egyházmegye gondnoka.)

II.

Mert ha bár a mult századokban bőven ki-
jutott is a véráldozatokból, miket vallásszabad-
ságunk érdekében szenvednünk kellett, fegyvert
a protestánsok csak önvédelemből vettek kezökbe
s békekötéseikből is, sokkal inkább az igazság
ellenállhatlan ereje tükröződik vissza, mint fegy-
vertényeik dicsősége.

Mi természetesebb, minthogy a szabadelvű-
ség fegyverét kezünkben letenni egy pillanatra
sem volt szabad. Hosszas küzdelmeinkben en-
nek az életképes fegyvernek villogása okozta jó-
részt azt, hogy a klérus ellenszenvessége min-
den más felekezetek között ellenünkben nyilván-
ul leginkább. *Mi vagyunk a szálla az ő
szemeikben és mi vagyunk a megsemmisít-
endő objektum.*

De hát miért van ez így?

Egyszerűen vallási és az azzal karöltve járó
világi szabad gondolkodásunkért vagyunk gyűlö-
letesek; mert az ördög nem félhet jobban a töm-
jénfűsttől, mint a klerikalizmus a felvilágosodott-
ságot árasztó szabadelvűségtől. Ez a felvilágoso-
dottság, mit a szabadelvűség áraszt, ez feszé-
lyezi a klerikalizmust, kik aknamunkájukat az
emberiség ellen sötétségben szeretnék folytatni,
mert nem igaz úton járnak.

*Hiszen mi nem vétünk a bennünket ül-
dőző római katolikus klérusnak, nem tobor-
zunk erőszakkal, lélekvásárlással hiveik kö-
zül senkit, nem üldözzük más hitfelekezetű
társainkat sem egyenként, sem összeségben.*

*Sőt azt sem tartjuk rováson, ki a köz-
életben katolikus hitfelekezetű közöttünk
és ki a protestáns. Mi el tudunk tekinteni
a gyakorlati életben a hitfelekezetiségtől.
Mi csak egyet nézünk az emberben: ki a jó*

magyar? s akkor választékintet nélkül, felebaráti
szeretettel egyformán öleljük keblünkre egymást.

Miért van hát, hogy legújabb törvényeink
óta is, reversalis nélkül, vonakodnak egyházi
áldásban részesíteni a vegyes házasságokat, ez
által is egyenként, lassanként, de állandóan igye-
keztvén a reformált hivek apasztásán? Miért van,
hogy elnyomnak, üldöznek bennünket, hogy ne
érvényesíthessük még a törvényhozásban sem
vallási jogegyenlőségünket?

Miért van, hogy az 1868. LIII. t.-c.-ben le-
fektetett, még a Deák Ferencz aegise alatt teljes
jogegyenlőség és teljes szabadelvűséggel alkotott
vegyesházassági törvény végrehajtásának teljes
erejükből ellent állottak?

1868-ban még volt egy Deák Ferenczünk,
kinek meteorként ragyogó szabadelvűsége a szá-
zad elején még teljes erejében álló klerikalizmus
sötétségét áttörni képes volt. Akkor teljes jog-
egyenlőséggel sikerült törvényhozásunknak eme
törvények alkotása, kimondatván abban, hogy
a reversalisok bármely alakja érvénytelen.

Ma, egyházpolitikai törvényeink meghozása
után, nem mondhatjuk azt, mert ismét a rever-
sálisok réme fenyeget és pedig ma már törvé-
nyesített alakban.

Ime, ezen egy eset eléggé bizonyít a mel-
lett, hogy törvényhozásunk szabadelvűségén
csorba esett és *hogy ma már ismét beszél-
hetünk a klerikalizmusról*, és beszélünk is
kell, mert habár nyíltan nem nevezi is meg ma-
gát, tényleg föllépett és pedig a protestantizmus
ellen és a politikai szabadelvűség ellen együtt
indítva támadást.

Hogy a klerikalizmus ellen egyedül a sza-
badelvűség fegyverével küzdhetünk sikeresen, azt
a történelem tényei bizonyítják. Csak egy rövid
visszapillantást kell vetnünk a mult idők törté-
nelmére, már láthatjuk ama nagyfoku haladását

az emberiségnek, a mit a reformáció kezdetén életre kapott szabadelvűség árasztott. Ki tagadná, hogy a föld szabadabb tetele, az absolut uralomnak mindinkább és inkább összezsugorodó tere, a népképviselői kormányformák térfoglalása, a tudományok, szépművészetek népszerűsítése, mely ma már áldásos hatását az emberiségre általánosán kiterjeszti: mindmegannyi bizonyosságai a reformáció által életre keltett szabadelvű eszméknek.

Maga a katolicizmus sem rázhatja le magáról a szabadelvű eszmék emelő hatását, hiszen a sötét korszaknak eme rémei: szent inquisitio, kimpadra hurcolás, bünbocsató levelek árulása, mik a múlt időben még a katolicizmus védbástyájául tekintettek: ime a felvilágosodottság korszakában önnönmaguktól eltűnedezték.

Hol van az a törvény, mely megsemmisítésükért hozatott?

Hiszen törvényt se kellett érette alkotni.

Egy szabadon nyilvánított szónak ereje alatt összeomlottak.

Hálát adhatunk tehát Istennek, hogy magunkat is az evangéliom szerint reformált hitfelekezet soraiban találjuk. Büszke öntudat hatja át lelkünket ama jóléti érzés folytán, hogy ezen felekezet hitsorsosai lehetünk, melynek úgy po-

litikai mint vallási jelisége: *szabadság, egyenlőség, testvériség.*

Büszke önérzetet adjon ez nekünk mindenkor, hogy mi hitünk és vallásunknál fogva is a szabadelvűség jegyében születve és ref. hitünk szerint abban neveltetve az emberiségnek azt a jobbik felét képezzük, mely hivatva van tiszta hamisítatlan szabadelvűséggel, az emberiség jólétének előbbviteléért munkálni; és nem abban a felerészben tespedünk, mely kerékkötője a jónak, kerékkötője a társadalom egészséges fejlődésének.

Ezt az öntudatot őrizzük szívünkben, lelkünkben mindenkor; ez irányítsa jövőben is tetteinket, midőn hitünk, vallásunk és hazánk megtámadott érdekeit védelmezni kényszerülve leendünk.

* * *

Nehogy azonban félreértessem, mint értekezésem elején tettem ismételve kijelentem, hogy nem vonatkoztatom előadásomat a létező politikai pártok egyikére sem; de mindenkor az emberiségnek ahhoz a részéhez csatlakozom, és hitsorsosaimat is ilyen tömörülésre buzdítom, kiknek szövetségében hitfelekezeti életem fennállását, szabad fejlődését biztosítva látom; annyi-
val is inkább, mert ez összeesik hazánk érdekeivel is; mert ezt hozza magával a mindinkább

TÁRCA.

A heidelbergi kátéről.

(Írta: Dr. Erdős József.)

(Vége.)

c) A bűnről és kegyelemről szóló tantételre vonatkozólag szintén tétongó úrvan káténk tanítása és az újabbkori systematikuskok többsége által elfogadott s védelmezett *melanchtonismus* között. Melancton ugyanis 1535-től kezdve azt tanította, hogy az emberben megvan a kegyelemhez való csatlakozás képessége (*fructus sese applicandi ad gratiam*) és ezen az alapon a megtérésnek s újjászületésnek három tényezőjéről lehet szó; nevezetesen az *Isten igéje* és a *Szentlélek* munkálkodása mellett még az *emberi akarat* is közreműködik arra nézve, hogy a hívő elnyerje az idvességet. Az Aug. Conf. Variata (art. 20) habozás nélkül kimondja: *efficitur spiritualis institia in nobis, cum adjuvamus, si verbo Dei assentimur*. Hasonló értelemben szól a *Locci* (Chemnitznél I. p. 176.) és az *Interim* (C. R. VII, 51. cf. 259). Az ezen melanchtoni nézet nyomán keletkezett synergistikus áramlattal nyílt ellentétben, a lutheri egyház főbb symbolikus iratai (A. C. art. 18. 20. Casech maj. et min. art. 3) azt tanítják ugyan, hogy az ember a Szentlélek segedelme nélkül sem Krisztusban hinni, sem megtérni nem képes és a *Formula Concordiae* a synergisták dogmáját határozottan elveti (*Hase, Hutterus redivivus** p.

275): mindamellert ez a tetszetős szavakba burkolt, noha távolabb eső és enyhébb pelagianizmus tért hódított a protestáns theologiai írók körében, kik közül némelyek (p. o. *Hepe*, *Geschichte des deutschen Protestantismus* 2. 1865—66.) azt akarták ráfogni a mi heidelbergi káténkra, hogy benne ez a melanchtoni különleges jellemvonás felismerhető. Pedig teljesen ellenkezőleg áll a dolog. Mert káténk, az összes ev. ref. confessiókkal egyértelműleg azt tanítja, hogy az üdvre választott hívők Krisztussal mint Fővel, élő hit által annyira egygyé lettek, hogy tőle soha semminemű külső belső ellenség el nem szakaszthatja őket. Az üdvre jutás tényében az embernek semmiféle érdeméről vagy közreműködéséről (*synergismus*) szó sem lehet; egyedül csak hit által igazulunk meg és ez nem azért van így, mintha hitünk érdeméért volnánk kedvesek Isten előtt, hanem azért, mert egyedül Krisztus elégtétele, igazsága és szentsége a mi igazságunk Isten előtt és ezt, semmi más módon nem tehetjük sajátunkká, hanem egyedül csak hit által. (60—64. k.) Nyíltan hirdeti káténk a szentírás bizonyosságai alapján, hogy Isten az ő választott híveit úgy megőrzi, hogy nekik minden dolog idvességükre szolgál (1. k.); hogy Krisztus, az általa szerzett váltságban oltalmazza és megtartja övéit (31. k.); hogy Lelke által mennyei ajándékokat áraszt tagjaira s hatalmával megvédelmezi őket minden ellenség ellen (51. k.); hogy a Szentlélek vigasztal és velünk marad mindörökké (53. k.) s a választottak gyülekezetének élő tagja és örökké az is marad az, a ki hisz Ő benne (54. k.). A *gratia irresistibilis* elfogadása a választás üdvénye alapján a hívőknek legbiztosabb támasza és

bontakozó klerikalizmus, még a politikai párt követelményei felett is.

* * *

Van azonban közéletünknek egy magasztos jelensége, melyről nem feledkezhetem meg. Vallási küzdelmeink történetében mindig voltak róm. kath. hitfelekezetből is számosan, kik a klerikalizmus ellenében és küzdelmeinkben öszinte meggyőződéssel és buzgalommal segítettek nekünk. Ilyenekül nevezhetem még a 30-as évek történetéből Beöthy Ödönt, Deák Ferenczet és sok más katolikus hitű, de igazi szabadelvűségtől vezérelt hazánkfiait, kik évtizedeken keresztül küzdöttek a protestantizmus érdekei mellett, *ve-
lünk egy táborban, a szabadelvűség tábo-
rában.* Legközelebb fekvő bizonyítéka ez a szabadelvű eszmék hódító erejének.

* * *

Beöthy Ödönről jegyezte fel a történetíró, midőn a 30-as években éppen a reversalisok jöttek országgyűlési tárgyalás alá, ezeket:

„Most egy katolikus követ Beöthy Ödön, avatta fel magát a lekiösmeret szabadságának bajnokává. A protestánsok most is olyan nagyon félték a balkövetkezményektől, melyek a sérelmek tárgyalásából felekezetöket érhetik, hogy eleinte komoly előterjesztésekkel ostromolták Beöthyt: hagyna fel indítványával mindaddig,

míg a korszellemben erősebb szövetségest nem nyernek. Beöthy azonban már eléggé előhaladottnak itélé a korszellemet, hogy annak segélyével diadalt remélhessen. Ily véleményben volt maga a főpapság is, és aggodalmában fényes ajánlatokat tőn Beöthynek, hogy öt szándékától visszatartsa. De ő mindezek ellenére — — — megtette az indítványt. Beszéde, mond Kölcsey, férfiasan szép vala: azaz szép, erős és merész. — — — — — Harsogó éljen követé beszédét, két követet kivéve a rendek egyhangu helyesléssel üdvözlék a szónokot s rendelték ki a bizottmányt, mely a lelkiösmeret szabadságát, minden felekezeti szükkeblűség ellen teljesen biztosító törvényjavaslatokat készítsen.“

Ezt a feljegyzést, ezt a fenkölt gondolkozást; a katolikus Beöthy szerepléséről, nem kisebb történetírónk mint Horváth Mihály jegyezte fel, a ki egyszersmind róm. kath. püspök volt; kiről életirójának feljegyzésében a következő ismertetést olvashatjuk:

„Mindenk művét átlengi az erős hazafi érzés, a szabadság, alkotmány és haladás iránti lelkesedés. — — — — — Szokatlan volt még egy katolikus pap részéről a vallási kérdésekben mutatkozó részrehajlatlanság is. Ez azonban nem csudálatos oly férfunál, ki 1849-ben a papi nőtlenség eltörlésének és az egyházi ja-

menedéke s a donum perseverantiae a Krisztussal való szerves életviszony következtében elidegeníthetetlen üdvjára a hívőknek. Perseverat Deus eorum peccata condonare, quos semel iustificavit, quin et etiamsi excidere statu instificationis nunquam possint, fieri tamen potest. ut irae Dei, paternae quidem illi, per peccata sua se exponant. . . (Conf. Westm. XI., XVII). Ám az ember, természet szerint hajlandó Istennek és fe ebarátainak gyűlölésére (Heid. k. 5. k.) s képtelen bármi jónak a cselekvésére, ellenben minden gonoszra hajlandó: ugyde a kit a Szentlélek újjászül, az ha megbotlik is, mindazáltal soha végképen el nem esik, sőt bemenend a kegyelem országába (8. k.). Így tanított Kálvin is: „In quaerenda electionis nostrae certitudine, in iis signis posterioribus, quae sunt certae eius testificationes, haereamus“ (Inst. III, 24, 4.); így tanított Zwingli is: „Qui a Deo electus est, omne studium huc vertit, ut virtutem veram, non simulatam comparet“ (de prov. IV, 132. kk.). És mindez nem saját erőnkől, nem önakaratunk hozzájárulásával, hanem a Szentlélek mindenható és minden jóra képesítő segedelmével lesz nyilvánvalóvá, mint élő hitünk bizonyítéka és gyümölcse. S ha olykor a hívő szintén megtántorodik, ebben Istennek hitpróbálás céljából reá bocsátott atyai kegyelmes üdvintézkedését ösmeri el. Deo soli gloria. Eként szól e tétélekről minden ev. ref. symbolikus könyv; eként gondolkoztak reformátoraink; ily értelemben és szellemben szól főképen káténk és ennek avatott tudós magyarázója Ursinus (Explicat. Catechet. Heidelb. 1598. p. 18. 277. k., 292). Ebből kétségtelenül világos, hogy káténk melanchtoni színezetének az emlegetése úgy általánosságban, mint

közelebről e most jelzett fontos tantételt illetőleg is, merőben alaptalan.

d) Ezzel kapcsolatosan hártjuk el azt a téves feltevést, a mely azt képzei, hogy káténk a *praedestinat*io tanát hallgatással mellőzi. Ez már csakugyan érdekes és feltűnő jelenség volna, ha valóban így volna. De egyáltalában nem így, sőt éppen ellenkezőleg áll a dolog. Szükségtelen ezuttal részleteznem azt a történelmileg igazolt tényt, hogy kezdetben az egyetemes protestantizmus egyedüli központi közös dogmája a praedestinatioról szóló bibliai tan volt. Luther (Erasmus ellenében 1525 „de servo arbitrio“ című munkájában) és Melancthon („Locijának első [1521] kiadásában), valamint Zwingli (ad Carolum Imp. Fidei ratio [opp. IV, p. 6. k]) egész határozottsággal hirdették Istennek korlátlan szabad jogát úgy az üdv adományozására mint a kárhoyattal való büntetésre nézve. Mindamellet csakis Kálvin boncoló, elemező s rendszerező elméjének sikerült e kérdést teljesen megvilágítani s dönthetetlen bibliai alapon logikai következetességgel kifejtteni (Inst. III, 21—24). Az ő nyomán az ev. ref. hitvallástételi iratok a „Consensus Genevensis-től (1552) a dordrechtí zsinati végzéseikig (1618) kivétel nélkül a feltétlen isteni elővégzés védelmére keltek, míg a lutheri egyház a Formula Concordiae (art. 11) tanhatározományát fogadta el. Világos tehát, hogy ez a jellegzetesen evangyéliomi reformált egyházi tan nem hiányozhatott, de nem is hiányzik abból a ref. vallási népkönyvből, a melyet az összes, bizonyára praedestinatianus reformátusok mint orthodox szellemű és tartalmu művet fogadtak el és a melyet a dordrechtí zsinat egyetemes református igazhitű tankönyvnek nyilván-

vak elkobzásának, radikális követeléseit hangoztatta.“

Ezek a följegyzések arról tanuskodnak, hogy vannak róm. kath. hitfelekezetűek is, kiknek szívét a klerikalizmus méhelye nem érintette. Vannak kik belátják, hogy a haza szabadságának biztosítéka a jogegyenlőség. S így az emberiség általános érdeke parancsolólag szól: hogy a vallási szűkkeblőséggel csak a közszabadságnak ár-tanának.

Ezeket a történelem örök feljegyzésére méltó hazánkfiait, azóta sem merészelte senki rossz katolikusoknak mondani.

Igy segítettek minket a tisztán látó katolikusok igaz hasafiságból: igaz testvériségből ezen magasztos példák előtt tehát *mi földig hajlunk.*

Ezek a példák megtanítanak bennünket igazságos önismeretre is, hogy mi, kik hajlandók voltunk magunkról hinni, hogy a szabadelvűségnek már hitünk és vallásunknál fogva egyedüli bizományosai vagyunk: ez többé nem való; mert ime a szabadelvűség sem politikai párthoz, sem vallási hitfelekezethez nincs fűződve: hanem ez az emberiségnek közkinccse.

Éljünk tehát embertársainkkal valláskülönbség nélkül igaz felebaráti szeretetben és tartsuk mindenkor szemünk előtt, hogy nem a róm.

katolikusok a mi bántalmazóink, hanem a klerikalizmus, mely politikai életünknek is megmé-telyezője volt és akar lenni a jövőben is.

Ünnepeljük hát a reformatio keletkezésének napját lelkesedéssel; hitünk tisztaságát, és az emberiséget boldogító szabadelvűséget, ennek köszönhetjük.

Hangterjedelem és közjáték.

(Vége.)

Némelyek szeretnék azt mondan, sőt mondják is, hogy ez csak elmélet, a tapasztalat, a gyakorlat másra tanít. Ámde az oly tapasztalat, mely csak néhány fe-lületes észrehevésen alapszik, semmit sem ér; *csak arra a tapasztalatra lehet építeni, mely huzamos ideig tartó, szándékos és öntudatos megfigyelésen alapszik.* Legyen szabad nekem is saját tapasztalataimra hivatkoznom. Nem akarom azon kezdeni, hogy ev. ref. kántor-tanítónak a fia vagyok, tehát ebben nőtem fel; csakis ama megfigyeléseim s kísérleteim előadására szorítokozom, melyeket tanulói pályám befejeztével, mint zenetanár végeztem. Alkalmam volt megfigyelni 450 ifjút, ennek 20 százaléka még a csattanáson át nem ment gyermekhangu volt. Miután hangképzés az egyesek hangterjedelmének ismerete nélkül lehetetlen, természetesen évről-évre megmértem a kezem alá kerülő tanulók hangját; sőt a tanítóképző évfolyamai alatt, hogy a hangfejlésről meggyőződhessenem, de meg a szólomokba való beosztás miatt is, tanítványaimat újból és újból próba alá vettem. Továbbá a sárospataki ev. ref. egyházi énekarban (férfikar) s az ev. ref. egyházi női,

nított. Azt azonban bárki is egészen természetesnek fogja találni, ha a nép vallásoktatási céljára szánt heidelbergi káté írói nem taglalták ezt az elvont theologiai kérdést azzal a systematikai részletességgel és elemező boncolással, a mely e tankönyv keretébe épen nem illett volna be, sőt egészen céltévesztett lett volna. Hiszen a genfi káté sem fejtegeti mint különleges hitágazatot; mégis ugyan kicsoda állithatná róla, hogy antipraedestinatianus mű. Ursinus és Olevianus tehát nagyon bölcsen cselekedtek, mikor ezt a tant, a gyakorlati élet követelményeihez képest összekapcsolták a váltságról és az egyetemes keresztyén anyaszentegyházról szóló egyes kérdésekkel, úgy, hogy az összes soterologiai tartalmu tételeket a praedestinatio fuvalma lengi át. Bizonyítékul legyen elég hivatkoznom egyebek közt a 20. kérdésre, a hol Isten üdvvégzéséről minden kétértelműséget kizárólag azt tanítja káténk, hogy „nem idvezülhet Krisztus által minden ember. hanem csakis az, a ki igaz hit által Ő vele egyesül.“ E szerint a kegyelemnek egyetemes kiterjedése bibliailag gondolhatatlan, mert Isten egyedül azokat idvezíti, akiket akar, a kiket végtelen irgalmasságából örök életre rendelt; viszont igazságosságánál fogva a többieket kárhozatban hagyja, a melybe engedtlenségökökkel ők maguk sodorták bele magukat. Az idvezülhetés Istennek feltétlen szabad akaratától és irgalmától függ. És mig még itt (e 20. kérdésben) a váltságot a hívők hitére szorítkoztatja káténk azon az okon, mert tapasztalat szerint nem mindenek hisznek Krisztusban: addig már alább (az 54. kérdésben, az örök élet elnyerésének okául a választás és elhívás kegyelmi üdvtényét emeli ki eképen: „Hi-

szem, hogy *Isten Fia*, világ kezdetitől fogva annak végéig, az egész emberi nemzetségből, szent *Lelke* és *igéje* által, az igazi hit egységében, magának egy *ki-választott* gyülekezetet *gvűjt* egybe, azt oltalmazza és megörizi; s hiszem, hogy annak én is élő *tagja* vagyok és *örökké* az is maradok.“ E szerint nyilvánvalók az isteni elővégzés tényei, a melyek: az Ur Jézus küldetése, váltságahalála, Ő benne a választott hívők elhívása a Lélek által; a hit, az ujjászületés, a megigazulás (és kapcsolatosan az 53. és 54. kérdéssel a hit gyümölesei, a jócselekedetek), a hívők állhatatos hűsége, a feltámadás, a megdicsőülés, az örökélet. Mindez Istennek eleve rendelésén alapuló tény s minderről tanuskodik a kijelentés okmánytárának mindenik irata és bámulatra méltó az a gyöngéd tapintat és az a higgadt, mérsékelt hang, a melylyel és a melyen az ev. ref. egyház confessioi (p. o. a Helv. Conf. post. art. 10), főképen meg a mi káténk írói ezt a mélységes üdvtitkot tárgyalják és egyező értelemmel tanítják.

e) „*A poklokra alászállás*“ról szóló tételre vonatkozólag szintén lényeges eltérés van ev. ref. káténk és a keresztyén egyház többi felekezeteinek közelebből a lutheri egyháznak confessionalis tanítása között. Tudvalevőleg I. Pét. 3, 19 és 4, 6 téves exegeise nyomán jött létre a poklóról, a tisztító tűzről, meg az Ábrahám kebeléről szóló ábrándos elmélet. Mivel már más helyen kifejtettem, miként vélekedik a róm. kath. és gör. kel. egyház, valamint Luther, Zwingli és Kálvin az Apostolicum e cikkelyéről (V. ö. *Prot. E. I. Lap* 1886. évf. 1-3. és 9. sz. *Prot. Szemle* 1900. évf. 114. kkl.): ennél fogva ez-úttal e kérdés részletezését mellőzve, csakis annak jel-

illetőleg vegyes énekkarban 85 férfi (egyszerű iparosok, földművesek) — ez utóbbiban pedig több mint 80 intelligens lány hangját volt módomban — mint az említett énekkarok vezetőjének — megismernem s huzamosan megfigyelnem. Végül megemlítem, hogy bár régebben is, de azóta, mióta az énekügyi vita tart, a sárospataki áll. tanítóképző gyakorló iskolájában (fü-iskola) s az ev. ref. leány-iskolában az illető tanítónők és tanítók jelenlétében ismét hangpróbát tartottam. Mindezekkel pedig nem dicsekedni akarok, de azt hiszem, ezek alapján teljes joggal hivatkozhatom nem esetleges, de öntudatosan szerzett tapasztalataimra, melyeknek eredménye fönnebb közölt hangterjedelemmel mindenhen egyező; mintegy 35% annak felső vagy alsó határát atlépni nem képes; másik 35% bár fizikailag azt a hangterjedelmet túlhaladja, de a hangok (s éppen a felsők,) zenei szempontból esnek kifogás alá; tehát csak 30% az, mely a közölt hangterjedelem határát magasságban nemcsak fizikai, de zenei szempontból is túlhaladhatja. Ezekben indokolt nézetem szerint a gyülekezet hangterjedelme, tehát az énekek hangterjedelme is csak az itt közölt lehet; mert nincs ám senkinek joga arra, hogy bárkit is pl. a mélyebb hangokat a magas hangok kedvéért, vagy megfordítva, az éneklésből kirekeszesse; sőt ellenkezőleg, azon kell lennünk, hogy a templomi éneklésben a gyülekezet minden tagja részt vehessen; de ez csak az említett hangterjedelemmel lehetséges — ha csak kiabáltatni nem akarunk. A jobb ízlésűek szerint éppen ezen kell segíteni, hogy a kiabálás, tulságos erős éneklés megszűnjék; nincs azzal mit dicsekedni, ha a hívek rekedtté énekelik magukat a templomban. A gyülekezet hangterjedelmének figyelembe vételével az éneklés csendesebb, nyugodtabb s az istenisztelet komolyságához illő méltóságos.

Miután nem az a lényeges, hogy a hangterjedelmet miként állapítja meg Szotyori, Szügyi vagy én, hanem csakis egyházi éneklésünk érdekét kell tekinteni: kívánatos volna, ha a megfigyelésekre, hangmérésekre mások is vállalkoznának; sőt, miként róm. kath. atyánkfiai kiváló sikerű egyházi zenecongressusokat tartanak (a legközelebbi Győrött volt.); mi is tarthatnánk hasonló célból néhány összejevetelt, a mikor is egyházi zenénk számos függőben levő ügyét tisztázhatnánk. Úgy látszik, az énekügyi bizottságtól ezt nem igen várhatjuk (Lásd Kálmán F. cikkét: S.-pataki Lapok f. é. 7. szám!) már pedig, hogy éneklési rendszerünk általános javításra szorul, ezt kétségbe senki sem vonhatja.

A közjátékok ügye szintén a már említett vita folyamán merült föl. Kitűnt aztán, kik használnak, vagy nem használnak interludiumokat; kitűnt az a kellően nem méltányolt tény is, hogy a *dunántuli ág. hitv. ev. egyházkerület pár évvel ezelőtt már hivatalosan is állást foglalt a közjátékokkal szemben*, bizonyára nem alap nélkül. Érdekes, hogy Orgonista Szügyi* teljes két hónapon által gondolkozott, még pedig erősen gondolkozott (S.-pataki Lapok 1900. évf. 47. sz.) hogy „egyetlenegy mentő okot” tudjon fölhozni az oly nézet mellett, mely a közjátékkal szemben áll. Sokkal jobb lett volna a mentő okokat az interludiumok használata mellett keresni, tán több sikerrel lehetett volna érdekekben sikra szállani. Mert mindaz, a mit a közjáték mellett védői felhoztak, nagyon zavaros s igen-igen kevés. Mindössze a „Debr. Prot. Lap” f. é. 4. számában próbálja Szügyi határozottabban körvonalozni a közjátékok célját s rendeltetését. Miután a Szügyi által szerkesztett három pontot Kálmán Farkas is (S.-pataki

* „Orgonista” álnév alatt irt könyvemről a Sárospataki Lapokban.

zésére szorítkozom, hogy a *Form. Conc.* (art. 9) tanhatározmányával és minden kalandos képzetekkel ellentétben, az ev. ref. dogmatika, közelebbről a mi heidelbergi káténk a 44. kérdésben, a poklokra alászállásról szóló cikkelyt vonatkoztatja mindennemű lelki rettegés, tusakodás, haláltól és sírtól való kínos aggodalom elhordozására és úgy értelmezi azt, miszerint Krisztus, csupán a testi halál elszenvetésével nem fejezte volna be váltásművét; le kellett tehát szállania az Isten titokzatos, megfoghatatlan ítéleteinek mélységeire, a fájdalmak, küzdelmek, tusák ama poklába, a melyben vannak az átok alatt nyögő bűnösök, a kik mint ilyenek halnak meg és szállanak a sírba. E cikkelynek káténk szerint hirdetett tanbeli előterjesztéséből azt a vigasztalást merítheti minden hívő keresztyén, hogy Krisztus, az Ő kibeszélhetetlen aggodalma, fájdalma és rémítő kínai által, amelyeket lelkére nézve is úgy előbb, mint a keresztfán elszenvedett, megszabadította minden híveit a pokoli gyötrelmekről és jajjoktól. S ha ezt megértettük, a szórszálhasogató elemzések és hitviták mellőzésével, nyugodt lélekkel tekintünk fel az égre, a hova előfutár gyanánt elment érettünk Krisztus azzal az evangéliomi és bizonyosan valóra való igérettel: „Elmegyek, hogy helyet készítsek számotokra.”

Az itt feltüntetett váltanak kapcsán igazolhatóan még, mennyivel mélyebb, tartalmasabb és gyakorlatibb a heidelbergi káté magyarázata és előadása a tiz igéről is, a miatyánkról is, mint a hogy azt, akármely más felekezetű vallástani könyvben találjuk. Céлом azonban nem az, sőt teljesen távol van tőlem az a szándék, hogy az ellentétek számának halmozása által, a

remélve óhajtott hitegység létrejöttét csak szemernyi mértékben is akadályozzam, avagy annak kivihetetlen voltát megokoljam; sokkal felettebb az az én szívemnek hő óhajta és azért esedezem Istenhez, vajha az egyetemes keresztyénség, az igazság megismerésének oly teljes birtokába juthatna, mint a minővel az Ur kegyelme a mi ev. ref. egyházunkat megáldotta. Ezt az óhajt megvalósítjuk, ezt a célt elérjük és a keresztyén anyaszentegyház izmosodását, tudatos fejlődését, külső és belső virulását elősegéljük, a heidelbergi káténk mint *egyetemes evangéliomi keresztyén népkönyvnek* minél szélesebb körű terjesztése, tanítása és templomi magyarázása által.

Erre való tekintetből intézkedett a tiszántúli ev. ref. egyházkerületi közgyűlés, midőn ezelőtt tiz évvel a teljes szövegű heidelbergi kátét, a magyar nyelv mai fejlettségének megfelelő fordításban, valamint tanításra, magyarázásra és épülésre egyaránt alkalmas alakban sajtó alá rendeztette s ez évben már második kiadásban is közrebozsátotta és a lelkipásztorok, tanítók presbiterok s tanuló növendékek közt mennél nagyobb számban való terjesztését, ev. ref. egyházunk minden munkás tagjának pártoló figyelmébe ajánlotta.

(Ismertette a Prot. Szemle 1901. évfolyama 5. füzetében [429. s. kk. lapon] Szóts Farkas budapesti theol. akad. tanár.)

* * *

Az idők intő jeleire figyelve, ébredesszünk mindnyájan és a mig nappal vagyon, munkálkodjunk, de mindig és egyedül az *Urral az Urért!* Mert ha az Urban maradunk és az Ő beszédei mi bennünk maradnak — bármit akarunk kérjük és megadatik nekünk.

Lapok, f. é. 7. sz.) szóról-szóra a magáévá teszi, én is ehhez a három ponthoz kívánok néhány megjegyzést fűzni, mielőtt a közjátéknak a chorálhoz való viszonyával foglalkoznám.

A Szügyi-Kalmán-féle tétel így hangzik: „A közjátékok szükséges voltát azok rendeltetése igazolja, s ez abban áll 1. hogy sorok (zenei tételek) közötti szünetet betöltsék; 2. hogy a sorzáró hangzattal a sorkezdő hangzattal összekössek; 3. hogy a gyülekezetet az új sor kezdő hangjára mintegy rávezessék.“ Miudketten hozzátesszük még, hogy a közjáték *chorálszerű* legyen.

Az első és második pont nagyon kevés értékű, mert szünetet akar megállapítani ott, hol csak fermate van; a sorvégző és kezdő hangzattal összekapcsolására meg elég volna egyetlen accord is (nem pedig 6–8 méret-egységet magában foglaló *közjáték*), ha arra egyáltalán szükség volna. De a mint egy költemény verssorai között nem szoktunk betoldott összekapcsoló gondolatokat keresni, úgy az ének sorai között is fölösleges teher az akár önálló, akár alárendelt zenei gondolatot magában foglaló közjáték. Mert vagy van az ének tételei között összefüggés, vagy nincs; ha van: külön összekapcsoló nélkül is megvan az; ha pedig nem volna meg az összefüggés, az éneket kellene, mint művésziellen rosszat elvetni. Fontosabbnak látszik a 3. pont: *a gyülekezetnek a sorkezdő hangra való rávezetése*. Ne tessék a közjátékkal a gyülekezet hallását zavarni, nem lesz szükség a „rávezetésre“ sem. Az orgona közjáték nélkül is megadja a sorkezdőhangot s azok az intervallumok, melyek közt az interludium van, a tételek közepén is előfordulnak; hát ily helyeken nem szükséges rávezetés? De nagyon sokszor megtörténik az is, hogy egy-egy sor ugyanazon a hangon kezdődik, melylyel a másik végződött, legtermészetesebb rávezető tehát ilyenkor maga az illető hang; de

Szotyori és Szügyi ily esetben is 6–9 hangterjedelmű kitérést tesznek pl.:

Szügyi: I. zsolt.
5–6. tétele között.

Szügyi: XXXV. zs. 7.
és 8. tétele között.

Szotyori: XXXII. zs.
2. és 3. tétele
között.

A közölt s ezekhez hasonló számos esetekben az interludium egészen más cél-, nem pedig a rávezetés szolgálatában áll

A közjáték hívei meg sem kísérelték, hogy az interludiumok mellett zeneaestheticai érveket is hozzanak fel; a most tárgyalt három pont sem érinti a közjáték ez oldalát a legtávolabbról sem, csupán szükséges voltát hangsúlyozza. Annyit azonban Szügyi és Kalmán Farkas is megkívánnak, hogy a közjáték *chorálszerű* legyen. Dehát mikor chorálszerű a közjáték? *Ha a chorállal legalább alak és tartalom tekintetében egyezik*. Hogy ezt vizsgálhassuk s hogy az olvasó világosabban lásson, egy rövidebb éneket közlök Szügyitől:

Hadd álljanak még itt a következő interludiumok is:

Szotyori: 41. lap. 118. lap. 119. lap.

Szügyi: 23. lap. 52. lap. 73. lap. 72. lap.

Elég csupán egy tekintet vetni nemcsak az itt közölt énekekre s példákra, de Szügyi és Szotyori bármelyik énekére, hogy az interludium s chorál között föltételezett *alaki egység* hiánya rögtön feltűnjék. A chorál és közjáték hangjai *időérték* tekintetében annyira elütnek egymástól, hogy *metricai s rhythmicai, tehát alaki egységről szó sem lehet*. De nincs meg a kívánt *tartalmi egység sem*. A közjátékok olyan intervallumokat (pl. szűkített ötöd), olyan törtakkordszerű futamokat tartalmaznak s olyan motivumokból (pl. triola) alakultak, melyek a chorál an nem találhatók, de nem is lehetségesek.

Igen egyszerű a dolog, fogja mondani most már a figyelmes olvasó, olyan közjátékokat kell csinálni, melyek a chorállal tartalmi és alaki egységben legyenek! Magam is ezt a nézetet vallottam régebben, de hát ez teljesen fölösleges törekvés. Minden igaz költői mű, pl. egy Petőfi-féle költemény annyira bevégezt, kerék egész, hogy abból sem elvenni, vagy ahhoz hozzátenni nem lehet: egyenlő a költemény elrontásával. A chorálok is oly bevégezt költői alkotások, hogy maga Goudimel, maga Luther, vagy egy Bach is csak rontana rajtuk, ha annyi tactussal megtoldaná, mint a mennyit a közjáték (ez a Schulmeisterzwirn) föltételez. Szotyori és Szügyi közjátékolása pedig valóságos mérénylet a művészet ellen. Naivság azt hinni s elhitetni akarni, hogy azok a maguk közt sem egységes tartalmú s szerkezetű közjátékok a chorál hatását emelik, tán az áhitatot fokozzák. (!)

Annyi bizonyos, hogy a *közjáték művészi célt nem szolgálhat*, mert tagadása a művészetnek; *de gyakorlati értéke sincs*, mert a legegyszerűbb közjátéknál is (hát még, ha cifra!) jobban vezet az éneklést maga a dallam s a jellemző orgonakiséret. Mi hozta hát létre a közjátékot? Az orgonisták hiusága, fitogtatás-vágya s annyira hozzászoktattak, megtévesztettek már néhány jobb izlésűt is, hogy vannak, kik az éneket közjáték nélkül elképzelni sem tudják. Én azonban Ivánka Sámuel szerint „a többséggel — s hozzáteszem jobbakkal tartva” szünetlenül kiáltom: pusztuljanak a közjátékok.

Hodossy Béla.

KÖZÉLETÜNK.

Az erdélyi püspök.

Tudva van lapunk olvasói előtt, hogy az „erdélyi püspöki” cím kérdésében hozott konventi végzés az első sorban érdekelt erdélyi egyházkerületet ki nem elégítvén, ez jogorvoslatért egyenesen a képviselőházhoz fordult, félremagyarázhatatlan bizonyosságára annak, hogy ezt a kérdést napi rendről levenni mindaddig nem lehet, míg az a protestánsokra nézve teljesen megnyugtató megoldást nem nyer.

Mint a lapokból olvassuk, a képviselőház kérvényi bizottsága az erdélyi testvérek feliratával folyó hó 22-én tartott ülésében foglalkozott s *Wlassich* miniszter a történeti előzmények ismertetése után tüzetesen előadta annakidején a törvényhatóságokhoz intézett ama rendeletének a tartalmát, mely szerént a kérdéses cím megadásának semmi oly közjogi jelentőség nem tulajdonítható, a mi mai államjogunk egyik fő alapelvebe t. i. a vallás-egyenlőség elvébe ütköznek, sőt feltétlenül kizártnak kell tekinteni minden olyan magyarázatot, mintha az erdélyi püspöki címnek a többi egyházak törvényes állását sértő jelentőség volna tulajdonítható.

A miniszter e kijelentésébe a bizottság megnyugodván, bizonyos, hogy annak idején majd a képviselőház többsége is erre az álláspontra helyezkedik.

Mi a magunk részéről a miniszter történettudományi fejtegetéseire ez uttal nem reflektálunk. Megtetük azt annak idején mi is tüzetesen s hatalmas illuminációval vette körül főképpen az a memorandum, melyet *Báró Bánffy Dezső* s társai előbb a konvent majd a törvényhozás elé benyújtottak. Sőt tovább megyünk; kijelentjük őszintén, hogy az előzmények után s a mai viszonyokból kifolyólag mást, mint a mi történt, sem a minisztertől, sem attól a kérvényi bizottságtól nem is vártunk. Ma a protestantismus bizonyos körök szemében éppen olyan szálka, mint volt a 16. században. A hatalmas V. Károly császár ama híres mondását, hogy „az a hatalom, mely a protestantismust támogatja, azt az ágat fűrészele le, melyen maga ül” nálunk ma is

mindenkinek respektálni kell s különösen nem ajánlatos szeméi elöl téveszteni egy miniszternek, ha azt nem akarja, hogy talpa alá mihamarább útilapu köttessék.

Ugy látszik, tisztában van ezzel *Wlassics Gyula* is, s a helyett, hogy tévedését nyíltan beismerné, tekintettel ama bizonyos „magasabb szempontok”-ra megpróbálja a kör elnégyszögösítését.

Ez azonban még se megy valami nagyon könnyen s mi a magunk részéről kijelentjük, hogy az efféle mézédés magyarázatoknak fel nem ülünk s igazaink tudatában tiltakozunk a *Majláth* úr jogtalan cimirata ellen még akkor is, ha a mint előre látható, arra pecsétet a képviselőház út. Ilyen dologban szavazattöbbséggel dönteni nem lehet.

Ne akarja azt velünk elhíttetni senki, hogy ama cím konfiskálásának semmi jelentősége nincs. Ha nem volna, miért erőszakolta volna ki Majláth úr? Oh ez a férfi éppen úgy tisztában volt azzal, hogy mit akar, mint az a másik híres apostol, ki midőn új állomását elfoglalta s a városi notabilitásokat legelső ebédjére meghívta, azt ilyen feliratu névjegyen cselekedte: „*Debrecen város plébánosa*” !!! Ez is *csak* cím akart lenni . . . de volt rá gond, hogy mihamarabb lomtárba kerüljön.

Egyébiránt szeréntünk taktikai hibát követett el e kérdés körül az erdélyi egyházkerület is; a mennyiben szeréntünk az egész ügyet, még mielőtt azt a konvent elébe vitte, *át kellett volna tennie a magyarországi összes protestáns egyházkerületekhez!*

Ha így történik s ha, — a mi kétségtelen, — a kerületek e cím és jogkonfiskálás ellen egyező értelemmel állást foglalnak, bizonyos, hogy a konvent is erőt nyer s nagyobb energiát fejt ki azon határozati javaslattal szemben, mely arany hídnak ugyan jó volt a miniszter számfára, de még azokat sem elégítette ki, a kik elfogadták. Sokkal jobban ismerjük e tisztas nevű férfiakat s sokkal többre becsüljük az ő jogérzéküket és meg nem gyanusítható igaz református lelkületüket, semhogy egy percig is haboznánk e szilárd meggyőződésünknek férfias kifejezést adni. Csak azt feleddék el, hogy farkasokat szunyoghálóval fogni nem lehet . . .!

Varjuk az ügynek érdemleges tárgyalását s kíváncsiak vagyunk az elmondandó beszédekre.

Szerk.

A debreceni theologiai tanárkar által a tudományos theologiai irodalom föllendítésének módozataira vonatkozólag készített véleményes munkálat.*

A tiszántuli ev. ref. egyházkerületi Egyházi Értekezlet jegyzőkönyvéből debreceni főiskolánk theologiai tanárkara, mint illetékes szaktestület elé terjesztetvén az a kérdés, hogy *mit tehet az Egyházi Értekezlet a tudományos theologiai irodalom föllendítésére?* erre a fontos kérdésre theologiai tanárkarunk a következőkben adja meg a maga választát.

Az elméletet mindig és mindenütt, úgy a theologiai, mint a humán s a reáلتudományok körében is a gyakorlat előzte meg, míg a gyakorlatot aztán mindinkább elvi alapokra az elmélet állította, helyesebb irányba, gyümölcsözőbb tevékenységre a tiszta elmélet vezette.

Egyházi értekezletünk a tudományos theologiai irodalom föllendítésére akarható eszközöket keresni. Nemes és szép munka, méltó ahhoz az egyesülethez, mely egyházi életünk föllendítését, nemesítését tűzte ki

* E véleményes munkálatot a nagy választmány határozata alapján teszem közzé.
Szerk.

főcéljául. Az egyházi élet föllendítése, nemesítése azonban első sorban gyakorlati munka, melyhez mindenkéül a gyakorlati lelkészkedés helyes elveinek, a gyülekezeti lelkipásztorkodás gyakorlati szabályainak megállapítására, terjesztésére és a lehető legtöbb lelkészünk által való megismerésére van szükségünk. S a haladó időben mindinkább előtérbe lépven a lelkipásztorkodással oly igen szoros összeköttetésben álló, de vele egyáltalában nem egy belmissiói munkásság s ennek helyes alapokon való szervezésének, köre megállapításának szüksége is: mondja ki az Értekezlet, hogy mindenekelőtt irat egy *lelkipásztorkodástant, összekötve a lelkipásztor belmissiói munkakörének ismertetésével.*

Ezen, egy ilyen munka kiadásával indíthatná meg az Értekezlet a tudományos theologiai irodalom föllendítésére irányuló munkálkodását. Kezdené tehát a gyakorlat elméletével, s úgy menne át a jövő alkalommal például egy apologétika kiadására. Arra helyezne minden esetben kellő súlyt, hogy csak olyan műveket adjon ki, melyeknek a világi elemre nézve is meg van egyházépítő fontosságuk, érdekességük.

Theologiai tanárkarunk az ilyen műveket nem pályázati úton véli előállítandóknak, hanem mindig egy arra kész és képes embert gondol a munka elkészítésével megbizandónak, ki nehéz felelőssége komoly tudatában minden tudását és jó akaratát beleönteni ezen munkájába. A pályázat mindig elkedvetlenít egy sereg, hiában munkálkodott embert, s nekünk nem szabad a jó munkaerők derék munkakedvének lohasztására törekednünk.

A fentjelzett mű megírásával Csiky Lajos tanártársunkat, a gyakorlati theologია tanárát óhajtanók megbizni, ki 23 év óta munkálkodván tanszékén s ügyelven egyházi életünk változatos mozgalmaira, bizonyára nemes ambíciójának fogja tekinteni, hogy világlátottságára, nyelvismeretére is támaszkova, egy, a mai kor legmagasabb igényeinek megfelelő lelkipásztorkodástannal nyissa meg Értekezletünk kiadványainak sorozatát.

A mi a kérdés anyagi oldalát illeti, az Értekezlet pénztárnokának theologiai tanárkarunk előtt tett jelentése szerint takarékpénztárban kezeltetik jelenleg az Értekezlet vagyonaként 2576 kor. 90. fillér, melyből 1700 korona, mint 17 alapító tag befizetése érintetlenül hagyandó; kinn van még hátralékban 724 korona, melynek csak felét, 362 koronát, vevén behajthatónak. 2576.90 + 362 — 1700 korona = 1238 korona 90 fillér állana a kiadandó mű nyomtatási költségei és az író tiszteletdíjának fedezésére. Nem akarná azonban a theologiai tanárkar ezen egész összeget egyszerre igénybe venni, miután gondolnia kell az Értekezlet egyéb fölmerülhető és föl is merülő költségei fedezésének szükségére is; ezért úgy tervezi, hogy 600 koronára számítván az 1000 példányban nyomtatandó mű kiadási és szétküldési költségeit, s az értekezleti tagoknak díjtalanul óhajtván megküldeni a könyvet, a kívülállókra nézve 2 koronában véli annak árát megszabandónak, s javasolja, hogy az így bejövendő összegből, valamint a tagsági díjak révén befolyó pénzekből a pénztár erejéhez képest 3—4 év alatt adjon az értekezlet a szerzőnek szintén 600 korona írói tiszteletdíjat, s a könyv után befolyó további jövedelem maradjon meg a könyv kiadótulajdonosának, az Egyházi Értekezletnek.

Igy az értekezlet bizonyos tekintetben egy egyházi könyvkiadó, vállalat jellegét fogja magára öltetni, s indítványozza a theologiai tanárkar hogy a kiadott s eladásra került könyvek árából befolyó jövedelem,

valamint a tagsági díjaknak az Értekezlet egyéb adminisztrációs költségein felül megmaradó része, a számadásokban külön kezeltetvén, mindig mint „könyv kiadási alap” számoltassék el. Javasolja továbbá, hogy az Értekezlet kiadványai valamelyik hazai, különösen a protestáns egyházi irodalommal foglalkozó könyvtáruhoz tétessenek le bizományban.

Az Értekezlet ilyenképpen, folyton szaporodó művei jövedelméből s a tagsági díjakból, minden 3-4 esztendőben, esetleg rövidebb idő alatt is képes lesz egy-egy jó munkával gazdagítani magyarországi ev. ref. egyházunk tudományos theologiai irodalmát, s így el fogja érni a maga elé tűzött nagy és nemes célt: *tudományos theologiai irodalmunk föllendítését!*

Adjá Isten, hogy így legyen.

A debreceni ev. ref. theologiai akadémia tanárainak 1901. máj. 24-én tartott értekezletéből kiadja.

Eröss Lajos.
theol. akad. dékán.

A debreceni főiskola igazgatótanácsa 1901. évi július hó 2-ra (d. e. 9 órára) a főiskola kistanácstermében összehívott gyűlésének tárgysorozata.

1. A gyűlés megnyitása.
2. Személyváltások az igazgatótanács tagjai között: akadémiai igazgató dr. Öreg János, a jogakadémiai kar dékánja dr. Helle Károly.
3. Megjelentek számbavétele, igazolatlanul távolmaradtak megállapítása.
4. Gymnasiumi albizottság jelentése alapján: tanárkari jelentés a főgymnasiumi latin-görög és latin-magyar tanszékre június hó 22-ig beérkezett pályázati kérvényekről. Candidálás. Ebben a tárgyban az igazgatótanács gymnasiumi albizottsága, a gyűlést megelőzőleg, július 2-án reggeli 8 órakor, a gymnasiumi igazgató hivatalos helyiségében ülést tart, melyre az albizottság tagjai szíveskedjenek pontosan megjelenni.
5. A választás eredményének tudomásul vétele. Kapcsolatos intézkedések.
6. A 3600 koronás fizetési fokozatnak a közelebbi mult májusi egyházkerületi közgyűlés által történt felállítását folytán: a gymnasiumi és tanítóképzési tanároknak fizetési fokozatokba való új beosztása.
7. Átirat a főiskolai gazdasági tanácshoz a tanári fizetések emelése tárgyában kelt egyházkerületi végzés értelmében.

Kelt Debrecenben, a ref. főiskolában, 1901. június hó 22.

A főisk. igazgatótanács jegyzője.

IRODALOM.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület egyházi értekezlete 1900. évi évkönyve. Összeállította Nagy Károly, ref. theol. tanár, az értekezlet egyházi titkára. Kiadja: az erdélyi ev. ref. egyházkerület egyházi értekezlete. Ára: ?, a mint a közgyűlési jegyzőkönyvben olvasható: egyházközségnek és lelkésznek mérsékelt áron, az alapító tagoknak ingyen. Az évkönyv tartalma: I. Istenitisztelet. Egyházbeszéd. Tartotta: Vásárhelyi Boldizsár deési lelkész. I. Timót. IV. 16 alapján. Utóimával, II. Az alakulásra vonatkozó beszédek. 1. Br. Bánffy Dezső egyházkerületi főgondnok beszéde. 2. Dr. Bartók György

püspök beszéde. 3. Molnár Albert theol. tanár megnyitó beszéde. III. Alapszabályok és jegyzőkönyvek. Az erdélyi evang. ref. egyházkerület egyházi értekezletének alapszabályai. Ez négy szakaszból áll. Alapító tag 100, rendes tag 2 koronával lehet valaki. Jegyzőkönyv a közgyűlés két és az igazgató-választmány egy üléséről. Az utóbbi jegyzőkönyvének 22. sz. a. foglaltatik; „Az erdélyi ev. ref. papi temetkezési egyesület alapszabály-tervezete” IV. Értekezések. 1. Egyházi életünk fejlesztésének eszközei, Molnár Alberttől. 2. Vallomások és kérdések. Váró Ferentől. 3. Hit és tudomány. Bedőházi János ref. gymn. tanártól. 4. Jelentés az egyházmegyei papi értekezletek eddigi működéséről. Bodor Géza esperestől. Általában gazdag tartalom. Az egyházi beszéd elterjedése alakától, azonban szépen ki fejti az alapige tartalmát, vagyis kihozza azt, hogy miben kell nekünk megmaradnunk, erőssé lennünk, hogy megtarthassuk, erőssé tegyük azokat, a kik minket hallgatandának. Az értekezések igen érdekes, nagy tanulmányra, mély gondolkodásra valló, eszméletető dolgozatok. Az értekezők közül kettő gymnasiumi tanár. Ugy látszik, munkás, hivatott, elválasztott tagokban nincs hiány. Oh bizony nagy szükségünk van egyháztársadalmi tömörülésre, hogy így a világiak ne csak a kormányzással, igazgatással foglalkozó hivatalos gyűléseken jelenjenek meg, de részt vegyenek az egyház, hogy úgy mondjuk, lelki életére tartozó dolgokban is. Ez a felsőhajtás vezetett arra, hogy a következő sorokat minden további magyarázat, különösebb megjegyzés nélkül papírra tegyük. A tiszántúli egyházkerület egyházi értekezlete már hat, illetőleg hét évvel ez előtt alakult s most is még vagy már? 283 tagja van, a mint az 1900. I. évkönyv mutatja; az erdélyi pedig csak a mult évben s van már eddig is 395 tagja 112-vel több mint amannak. Vajjon mi lehet ennek az oka? A tiszántúli egyházkerületben a lelkek száma jóval nagyobb, mint az erdélyiben; anyaegyház is több van Tiszántúlon mint Erdélyben. A világiakat is be kell vonni abba a munkába, mely az egyházi értekezletek nagy célját, szolgálja. Királyi papság vagyunk, azzá legyünk, ugy-e bár? s mégis Erdélyben az értekezlet 395 tagja közül gyakorló lelkész 111. Tiszántúlon meg a 283 tag közül 180. Kevés híján két harmad! Mi lehet ennek az oka!?

... ut.

Tíz parancsolat. Tizenegy egyházi beszéd, írta Török Zoltán községi irnok. Békés. Ára 50 fillér. Volt már szó róla, hogy szerző bővebben foglalkozott dogmatikával. Megjegyzéseim következők.

1. A törvénynek az ó-szövetségi kijelentés központjára állítása nem felel meg a valóságnak. Lehet, hogy kritikailag a rationalis elmélet szerzőnek gondolatában sincs, hiszen csakugyan kijelentés szerinte a törvény, ámde helytelen a törvény előtti állapot ily jellemzése: „vezető nélkül maradtak az erkölcsi terén; nem tudtak különbséget tenni jó és rossz között. Istentől elszakadva éltek a bűn szolgátságában” (1 l.). Megdönti ezt tudvalevőleg Pál Róm. 1, 20. 2, 12. világosan szólván a felelősségről s az embernek erkölcsi tekintetben menthetetlen voltáról; továbbá a törvény csak mellékesen jött be (Róm. 5, 20.) és korántsem semmisítette meg a kezdettől fogva fennálló szövetséget (Gal. 3, 17.) Mert teszem azt, az sem áll, hogy Isten a Szombat megülését csak a törvény kiadásakor rendelte volna el (27. l.) v. ö. Gen. 2, 1-3. A törvény magábanvéve ceremonialis jelentőséggel bír. Legkevésbé lehet itt célnak a törvénynek ugy az ó- mint

az új-szövetségi kijelentésben mellékes jelentőségét, — a rabbini magyarázat ellenére — bizonyítani, helyes szerző állítása, hogy a törvény kettős célja 1. a bűntudat felébresztése 2. hogy legyen Krisztusra előkészítő mesterré. Túlzottnak tartom az ily kifejezéseket: a törvény az Istennel közösségben élést, tehát az igaz, mulásnak alá nem vetett élet megnyerését lehetővé teszi s így jutalmazó (2. l.) vagy a törvényt váltáságot munkálónak nevezni (7. l.) v. öc. még 11. 14. l. stb. ellenben helyesen mondja, hogy a törvény azért van, hogy kárhóztassa a bűnt, valamint, hogy a törvény áthágói nem örökölhetik Isten országát.

2. Az „Istennel való életközösség“ felfogása ellen is több kifogásom van. A fiúság viszonya nem bir keresztül törni azon a legalis légkörön, hol úgyszólván minden bűn lázadás számba megy s az „Istennel való életközösség“ megszűnését eredményezi — egyidőre. Hogy a megigazultság a nagyobb vétkekbe elmerülést kizárja, erre a perseverantia alapján református felfogásra nem jut el szerző, innen, hogy a 3. 9. parancsolat elleni bűnt tartja szent Lélek elleninek és egyúttal megbocsáthatatlannak. Pedig a beszámítás (57. l.) éppen úgy fennáll más bűnöknel, mint ezekkel. Kifogás alá esnek a kifejezések: a megigazultság „az Isten akarata betöltésére való képességben áll“ (6. l.) a vallási defektus vagy lex moralis van itt értve? épp így az ember valamire képesítő erő adományában részesül (8. l.) „az Istenel egyesülés útján nyert élet“ — „életem, mely a lelek életének feltétele (16. l.) stb. u. oc. 5. 15. 17. A szentháromság 3. személye — ha névleg meg van is különböztetve — ily helyeken elenyészik, mert gondolhatnánk akár a thomismus gratia infusájára, akár valami donum superadditumra, pláne, ha beszélünk lélekről, mely képes Isten kijelentését megérteni, őt s tulajdonait felismerni“ (11. l.) Egyébiránt, ha poenitentiát, mint az istenitiztelet főalkatrészét állítja fel, egyetértek vele. Tota vita christiana poenitentia est. Az Istennel való életközösség megszűnésének eredménye szerinte természetesen az örök halál v. oc. 19. l. és 27 s kv.

Nézetem ezeknek alapján, hogy beszéljünk csak mi a törvényről. Elmékedéseknek pedig helye nincs. Isten parancsol, mi engedelmeskedni tartozunk, vezessen erre reá a hála is. Az is feltűnő, hogy szerző nem ragaszkodik a törvénynek Exodus vagy dekteroniumbeli szövegéhez, sem semminemű szöveghez; a heidelbergi káté magyarázatát sem veszi figyelembe, jölehet az Úrnapokra felosztás innen van véve. E helyett pusztán azt említi fel, hogy mi van parancsolva, sokszor a tiltó alakban kiadott szöveg tilalmát is el-mellőzve. Így beszél az első parancs magyarázatáról pusztán a hitről és bizalomról, melyet az tartalmaz, holott a káté egy sorozatát a parancsolt és tiltott dolgoknak adja elő. Kálvin is keveseli a mondatot: „az első és főparancsolatnak elég van téve az Istentől másokhoz nem térés által 6. l. v. oc. Inst. Ugy itt a bevezető szavak, mint a következő parancsolatnál az ígért s i letve fenyegetés szavainak magyarázata hiányzik... Nem sorolhatok persze minden momentumot fel, de például a 4-ik parancs sokhelyt érthetetlen fejtegetés az örök Szombatról, mialatt a fő, a közös istenitiztelet haszna mellőzve van. Különbén a 4 első parancs nál a felosztás I. hit II. erkölcs szempontjából, a következőknél pedig I. idő szerinti II az örök élet szempontjából, kivéve a 6. parancsot. Mindeniknél beszél pusztán lopásról, ölésről stb.

Mindent összevéve, Török Zoltán ur művét teljesen

kiforrottnak nem tarthatom, habár a tanulni és gondolkodni szerető ember felismerhető rajta. Habár templomi szöszékre nem alkalmasak is a beszédek, miben akadály lenne a sok kettős, hármás birtokviszony használata, a mondat olyszerű idegenes összevonása, mikor két-három mondatot várnánk, egyszóval az irány, olvasásra — tekintve a mű olcsóságát is — ajánlom.

Tépe.

Lencs G.

Gyászdalok négyzólamu férfikarra. Dalárdák, főiskolai és főképző tanítóképződei énekkarok számára. Szerkesztette Veress Gábor képező tanár. Megjelent Budapest Kókai Lajos kiadásában. Ára 1 korona.

A fenti cím alatt régen egy 55 oldalas füzet jelent meg 36 dallammal. Az énekek nagyrészt Veress Gábor, Vocelka Ede, Borsay Samu, Bordeaux Géza, Boross Gábor, és Végler Gyulától valók. A művecske fő érdeme, hogy szerzői nagyrésztben a magyaros iránt kultiválják és pedig sok esetben igen szerencsésen. A szerzők nagyobb részén látszik, hogy az összhangzattannal és zeneszerzéssel tüzetesebben foglalkoztak. Annál meglepőbb aztán, hogy némely helyen a felületesség nagyon is szembeötlő. P. o. *Bordeaux Géza* „Szárítatók a keserves, bu okozta könyveket“ című énekében a 3-ik sor utolsó előtti tactusában tere-kettőzést csinált, minden elfogadható indok nélkül, s ezzel éppen ott gyengíti meg a dallamot ahol előjegyzése és maga a dallam is fortissimót kíván. A különben szép dallamban az utolsó 2-ik tactusban ugyanazon hibát követi el, csak hogy itt a fisz 7 accorddal még jobban meggyengíti a hatást.

Boros Gábor művei határozottan a leggyengébbek és azonnal elárulják, hogy szerzőjük nagyon tájékozatlan. Elég rámutatni a 11-ik lap 4-ik tactusában a $\frac{6}{4}$ accordra, a 12-ik lap 4-ik tactusában a quint-parallelre, a 13-ik lapon a Maestosonál az elképzelhetetlenül alkalmazott melléksept-accordra, a 9-ik dallam fomájára. stb. Jól eső erzés fog el *Borsay Samu* gyönyörű énekeinek játszásánál. Legszebb köztük „Oh mily tompán“ és „Nincs balzsam“ című. A 13-ik számura nincs semmi szükség a gyűjteményben.

Veress Gábor műveiből szép tehetségre következtetünk, s ámbár ő is megenged magának egy-egy kisebb kaliberű összhangzattani hihát, (mint p. o. a 15-ik dallam 4-ik tactusában szűkített quint után tiszta quint! ugyanott keresztállás) de azért művei helyt állnak. Az „Aludj esendes álmod“ című pedig maradandó becsü és különösen 2 ik versével elékelve mindenkor nagy hatást fog tenni. A 17-ik számura nagyon is népies a 22-ik pedig egyáltalán nem temetési ének.

Végler Gyula 4 művel szerepel. Legszebb a „Busan omolnak“ kezdetű. Ezen művében tiszta világitásban látszik alapos zenei képzettsége.

Vocelka Ede művei középszerűek. A 35-ik számukban a 3. és 4-ik tactus közt olyan zenei képtelenség van, mely csakis tévedésnek minősíthető.

Mindent egybevetve a kis füzet különösen tanítóképző-intézetek számára nyereségnek tekinthető és egészen bizonyos dolog, hogy rövid időn igen nagy elterjedtségnek fog örvedeni.

P. N. Z.

A Kassai egyetem. Emlékkönyv. Irták és kiadják Kassa szab. kir. város tanfériai. Kassa, 1901. — Ezen a címen egy hatalmas, 320 nagy 8° — oldalra terjedő memorandumot vettünk. A memorandum célja az, hogy

országos mozgalmat indítson és közvéleményt teremtson egy harmadik egyetemnek Kassán való felállítására érdekében. Ez alkalomból bírálat tárgyává teszi a memorandum jelenlegi felső oktatásunkat; történeti visszatekintéssel és paedagogiai érvekkel igyekszik kimutatni, hogy az egyetemi oktatás decentralisatiójának immár elérkezett az ideje s ez esetben első helyen Kassa tarthat leginkább igényt egy állami egyetemre. A memorandumnak, melynek magas színvonalán álló tartalmát bővebben fogjuk ismertetni, most csak a tartalmi jegyzékét adjuk: I. Az egyetemi oktatás decentralizációja, Dr. Takács Menyhért jászói préposttól. II. A vidéki egyetemekről, különös tekintettel Kassára. Dr. Ráth Zoltántól. III. Kassa régi egyeteme. Dr. Farkas Róberttől. IV. Kassa irodalmi multja és jelene. Dr. Bodnár Virgiltől. V. Képzőművészeti alkotások Kassán. Dr. Stuhlman Patriktól. VI. A kassai muzeum. Kemény Lajostól. VII. A közkönyvtárak. Dr. Baintner Hugótól. VIII. Vallási élet. Dr. Klekusz Alajostól. IX. Társadalom, egyesületek sajtó. Lekly Gyulától. X. Közoktatás. Gerlóczy Gézától. XI. A hittudományi karról általában. Dr. Vajó Józseftől. XII. A hittudományi kar. Hoffmann Arnoldtól. XIII. A jog és államtudományi kar. Dr. Zorn Vilmostól. XIV. A bölcsészeti kar. Dr. Gerevich Emiltől. XV. A kassai egyetem. Dr. Esterházy Sándortól. Kassa, szab. kir. várostaneroinek névsora az 1900—1901. iskolai évben.

K Ü L F Ö L D .

Utrechti levél.

(A lelkészi egyesület gyűlése. Két missionárius felavatása.)
(Vége.)

Bizonnyára észre veszik sokan, hogy a mi lelkészi értekezleteink tárgysorozatai és ez, sokban különböznek. 4—5 tudományos felolvasás egyszerre, ezt csak a holland bámulatos flegmatikus természet szereti, ilyenek tartására mi bajosan vállalkoznánk, de még hallgatóink sem igen akádnának... A másik érdekessége e programmnak az, hogy éjjelre is nyújt munkát; 7—11 óráig rendszeren folyt az ülésezés. És végre az is fel fog tűnni, hogy „banket“ nem követi e nagy összejövetelt, ez pedig nálunk minden nyilvános összejövetel után elmaradhatlan. Fel kell azonban említenem azt is, hogy a mi népünknek és a holland népnek van egy közös szokása, midőn a papok gyűlésére tesz megjegyzést. Sokszor hallottam otthonlétem alkalmával mondani: „pap-járás“ van úgy látszik, mert sok pap van itt együtt; a holland pedig ugyan ezt a gondolatot így fejezi ki; itt vannak már a „zwart rokken.“

Ujdonságot nyújt az első pont, az: „Imaóra“. Egy egész órán keresztül szabad imádkozást és rövid bibliai magyarázatot tartanak; az erre önként vállalkozók. Szinte hihetetlennek fog feltűnni; hogy egymásután 8—10-en lépnek a pódiumra imádság tartása végett.

A ki a hollandokat kevéssé is ösmeri már, nem lesz előtte idegenszerű ez az érdekes szokás. A holland papok mindig (templomban is) szabadon imádkoznak; hosszú egynegyedórái imádságot tartanak. Nem állítom biztosan, de azt hiszem, hogy holland nyelven írott, templomi használatra szánt imádságos könyv nincsen, többször utánna néztem, de nem kaptam. Minden lelkész, predikáció textusának és tartalmának megfelelőleg mondja szabadon imádságát. És dacára mondhatni az „ex abrupto“ tartott imádság nagyon szép és felette vallásos mindig, nem cikornyás és a mi fő a „Te tudod óh

Uram“ stb. kifejezések teljesen hiányoznak belőlök, a mi nálunk ma napság egy veszélyes túske az imádság irodalomban. Hogy vannak kinövések és ferdeségek, bizonyos. De ha talán nem is felel meg mindig az imádságtan követelményeinek a szabadon mondott imádság: de mégis jobbnak, építőbbnek tartom, mint azt a gépies, automata imádkozást, melyet a könyvből imádkozók tartanak. Amaz, egy vallásos lélek valóságos felemelkedése a Mindenható trónjához, míg ez bármilyen szép is legyen az az imádság soha sem tud úgy felemelni és építeni.

A második pont ismét imádkozás és biblia-olvasás vala; ez utóbbi nyilvános összejöveteleknél valamint az isteniszteleteknél soha sem hiányzik.

A 3-ik pont az amsterdami lelkész megnyitó beszéde volt „a 4 utolsó század vallásos mozgalmáról.“ Egy ilyen szép beszéd rövid tartalom közlése folytán nagyon sokat veszít értékéből; veszít kerekdedségéből, mivel az episódokat, a melék gondolatokat, a melyek a magának borítékát képezik, mellőzni vagyunk kénytelenek. Megkísértem pár szóval a tartalmat vázolni.

A 16. század a hitéletnek erős százada vala; midőn az első lelkészi gyűlések tartattak a ref. egyházakban, minden tettünkben a zsinórmérték az Isten szava, a Biblia vala. Ez a század volt a Rómával való harc, a szabad szólás és vallásos lelkesedés százada.

A 17. század a dogmatizálás és sistemizálás ideje; gyakran a megerősített és elfogadott hitvallási tételek felett is folytatnak üres harcot. A humanismus százada; a theol. tudósok vitatkozó ideje. Az egyházi élet azért virágzik mindenütt, a nép vallásos életére nagy gond fordítatik.

A 18 században kerül az egyház hovatovább a tudósok hatalma alá. befolyások mindinkább nagyobb lesz; az egyház földes urai, jöltevei buzgalma csökken, a halál lehelete kezdődik az egyház felett átvonulni, közönyösség kezd uralkodni, míg végre az összes bajt betetőzi a politikával való foglalkozás. Az egyházak, az államok növekvő befolyásai alá kerülnek, a lelképásztörök kortesekké, az állam szekereinek tolására szegődnek s úgy látszik, mintha a fenséges hivatásokat elfeledték volna és az egyház tagjaiból nem is hazafiasan jó vallásos, hanem csak állampolgárokat akarnának predikációjukkal nevelni. Sok lelkésznek fontosabb a politika, mint a saját hivatása.

A 19. századdal felderül a supranaturalismus, a rationalismus hajnala, a melyet napjainkban a materialismus tetőz be. De mintha az ember saját magában egyedül élni nagyon veszélyesnek látna egyszerre rohamosan indul meg a társulás eszméje, egyetek alakulása, különböző társaságokban keresnek védelmet és támogatást. Bátran nevezhetjük e századot még a *Missio és Biblia* századának is, mindakettő nagy hódítást tett és nagy tért nyitott magának. Karakteristikuma e századnak még a politikai és sociális kérdésekkel való foglalkozás is.

Mint tükröt, úgy tartotta a szónokló lelkész felolvasásában a 4 századot a hallgatóság elé. S legvégül feltette ama kérdést: mi a mi kötelességünk napjainkban? Föltartózatlanul predikálni az evangeliumot, a tiszta hitet, mely öseinktől maradt reánk. Hagyjon fel minden lelkész a politikával, *elveszi ez a pap idejét nemes hivatásától és megmételjezi jellemét.* „A ti legnagyobb tisztességetekre legyetek az Isten szolgálói!“ Saját építés és munkálkodás az Ur kertjében, ez legyen szemetek előtt mindig mert csak így lehettek: „Isten Igéjének szolgálói!“ A Bibliát ne

csak a maga részére tanulmányozza a lelkész, hogy talán jó predikációt tudjon csinálni, hanem nyájának hasznára. Akkor jó a predikáció, ha fotografiája annak tartalma, a lelkész életének, melyben minden oldalról egy tiszta, nemes gondolkodást látnak a hallgatók.

Az 5. pontban érdekes ez a kitétel: „névsor szerint ajánlatnak.” Kérdeztem, egy lelkésztől, miért teszik ezt? mondá: „Kérem, sokszor megtörtént ezelőtt, hogy egy tag választása fölött napokig elvitatkoztunk, most előre be kell küldeni a megválasztandók névsorát. Névsor szerint pedig azért történik az ajánlat, mert így egyik kandidatus sem érzi magát sértve.”

A 7. pont ismét egy tudományos felelvasás volt. „Az evangéliom és az örök büntetés tana.” Egy biblia-theologiai kísérlet a Jézus és az Apostolok tanításai alapján levezetve. A bíráló zsüri nem fogadta el a felolvasást, ugyan erről a themáról értekezést tartani a jövő alkalommal, egyik amsterdami lelkész bizatott meg.

Igen érdekes a 9. pont „szabad beszélgetések” stb. Közérdekű és napirenden levő tárgyakat mily szép nyugodtsággal és fontosággal tárgyaltak, engem teljesen meglepett. A legjelentéktelenebbnek látszó tárgyat sem hagyták megjegyzés nélkül, vitatás nélkül. Én egy igen üdvös jelenségnek tartanám lelkészi értekezletünkben az efféle „beszélgetéseket” meghonosítani. Jártasságot szerez az előadó a nyilvános előadásban, de meg az eszmék kicszerűléseivel igen sok üdvös dolgot lehet elérni.

A 10. és 11. pontokat a legnagyobb érdeklődés mellett várta a gyűlés. A Róma magatartását manapság mindenütt izgatott figyelemmel kísérik; Hollandia úgy szellemi, mint anyagi tekintetben elsők között áll a Róma ellen indult mozgalom támogatásában.

A felolvasó lelkész a 19. század állását rajzolta Hollandiából, a katholicismussal szemben. Bizony elszomorító és leverő tudósításokat közölt. A jezsuitismus, kivált Hollandia déli részén, nagyon terjed. Nincsen a kath. előtt — mondá — semmiszent (habár a szentektől már alig tud mozogni!); képes hazáját, nyelvét megtagadni pellengére állítani, elárulni, csak bigott vallásos fanatismusát kielégíthesse. Miként a vak, úgy rohan a bűn legmélyebb örvényébe; pénzzel, erőszakkal vásárolják, üzik a népet a papismus jármába. Egész falukat, városrészeket vásárolnak meg, üzleteket nyitnak, hova igéretekkel prot. leányokat csalogatnak kiszolgálóknak; aztán fogadást tételnek velök, kötelezvényeket íratnak alá, hogy szüleik, valamint rokonaik máshelyt nem fognak bevasárlást tenni, mint egyedül a jezsuiták által feltartott eme üzletekben. Végre kényszerítik, igéretekkel, pénzzel csalogatják a kath. hitre őket. Ha nem akarnak áttérni, a legnagyobb szükség esetén üzik el őket az üzletekből, kenyér, kereset nélkül hagyják...; Így teznek Hollandiában (értsd a prot. Hollandiában); a pápista kegyeskedés látszata alatt, piaci szemtelenséggel üzik a lélek-harcot. Szomorú képet közölt Haagból Amsterdamból, hol a kath. az utolsó időben nagy elterjedést vett; évről-évre építik a teplomokat és paróchiákat, a lelkészek számát pedig szaporítják. „És imé mi tétlenül állunk” mondá. 300,000 ref. él Amsterdamban csaknem és csak 29. ref. lelkész van. A katolikusok alig 60—70 ezren vannak és több mint 100 püspök, lelkész, káplánt tartanak! Hol itt az arány? Nem ismerünk-e mi ebben a debreceni helyzetre?! És bizony mi is csak tétlenül álunk. Bizony jó volna nekünk is minél előbb felébredni és nem cívódni csupán! Jó volna annak a derék genfi nőnek az ajánlatát csak felerészben is megvalósítani, de mielőbb.

Hogy örül a „fekete had vezére” míg mi egyezkedünk, addig ő halászhat a zavarosban busáson!

Még a felolvasás okozta fájdalomából alig ocsudott fel a hallgató közönség, egy elegáns megjelenésű, rokonszenves külsejű pap foglalta el a pódiumot, hogy a gyakorlati életből vett példákkal szolgáljon lelkész társainak a veszedelmes időkben. Első szava is az volt: Isten nevében, a Bibliával kezetekben, az evangéliumi tudományval felővezve, a Jézus Kr.-ban való hit által kitartással, odaadással törjetelek előre; ne csüggedjetelek ott, hol veszély van; ne biztatók el magatokat ott, hol öröm üli diadalat. A mi erősségünk volt, van és lesz a Biblia. Fekete színben festette — mondá — az előtte szóló a jelenlegi helyzetet, de azért ne csüggedjünk. Ezek talán a megpróbáltatás napjai, mint az Izraelitáknak a 40 esztendő. s ha hívek maradunk diadalmunk annál nagyobblesz. *Én megvagyok győződve — mondá — hogy a katholicismus végvonaglása ez, szalmazálhoz való kapkodása, az elmerülés érzetében. A kath.-mus napjai lejártak, napjai meg vannak számlálva. Es ezek nem suggestiók, nem látományok, nem légből kapott állítások, hanem tapasztalati tények, napjaink bizonyítékai.* Egy beteg orosz-lán ma ez az egyház, mely nem sokáig bírja a fekélyt testében, végre mint lavina tör ki belőle, hogy elborítsa a bűnös járom alatt nyögőket teljesen. *„Tépjéték szét láncaitokat!” hangzik mindenfelé.* A „Los von Rom” mozgalma Ausztriában, a láncszemnek megpatanása. A r. kath. papok, theologusok átlépése Franciaországban; Spanyolország és Itáliában a második reformáció hajnala; Belgiumban a virágzó prot. egyházak: a szebb jövő hajnalát ígérnek. Ne féljetelek, e népnek egyedüli ereje pénze, de egyszersmind megölője is. Ha a papi vagyonok securalisatiója bekövetkezik, mint Herculánium és Pompély dőlnek ez egyházak a láva alá, mely annak bűnös kebeléből tör ki feltartóztatlanul; és a járomból kiszabadult népnek öröm-rivalgása alatt leomlanak a bűn barlangok, a zárdák falai, mint Jerikó kőfalai. Sziveteket és lelketeket készen tartsátok: a válság közelg!!

* * *

Miként nálunk, úgy itt is ünnepélyes összejöveteliek által igyekeznek impozánsabbá tenni az egyházi életben előjövő jelenségeket. Két missionárius felavatása előzte meg a fent jelzett „lelkészi gyűlést”. A „dóm” templom megtelt már jó előre válogatott közönséggel, mely érdeklődéssel várta a fenséges jelenetet. Mondhatom, hogy reám mélyebb benyomást nem tett egy-egy ünnepély tartása. Oly vallásos hangulat és buzgó áhitat uralkodott mindenütt, hogy a nemesen érző szívek hurjait a legmélyebben képesek voltak stimulálni. A templom közepén emelvényen zöld asztal volt felállítva, rajta a kinyitott Bibliák nagy száma. Mintegy 10-en foglaltak helyet ez asztal körül, a missio egylet vezetői körül, nem messze tőlök pedig a két fiatal missionárius; Körül a lelkészek nagy száma, aztán az ájtatos közönség.

Pontban 2 órakor megszólalt az orgona, s szívet felemelő hangon énekelé a közönség a 98. Zsolt. 1—2. verseit. Azután egy galamb ősz lelkész jelenik meg a szószéken és imádkozik buzgón, ájtatosan úgy mint csak egy igazi vallásos lélek képes; majd felolvassa *Ezsaiás 55.* fejezetét. Az ő tiszte véget ér, fiatalabb veszi át a szót, hogy ifjui Thimotheus tüzzel mondja el a szép összejövetel célját; hogy értesítsen a missioi egyesület egy egész évi mozgalmáról. Az Isten velünk volt mindig, minden munkánkban, dicsőséges eredmények hirdetik egyesületünk fáradozását, mondá. 66.723

frt. kiadása volt ez egyesületnek a múlt évben, melyből különböző helyeken munkálkodó missionáriusok tartattak fent... Azután ismét énekelte a közönség a 89. Zsoltár verseit, mire az amsterdami lelkész intézett beszédet a közönséghez, de különösen a két fiatal missionáriushoz. Örömnapp ez mindnyájunkra — mondá — mert az Isten Igéjének két harcosával ismét több van... Dicső, de nehéz munka ez a mire vállalkoztatok. Menjetek el, de nem saját erőtokben bizva, nem egyedül emberekre támaszkodva, hanem Isten segítségét kérve és keresztyén mindenben. Menjetek el, de nem a 20 század evangéliomát hirdetni, hanem az örök, változhatatlan Isteni igéket. Menjetek el, de nem kényszerből, hanem lelketek legnemesebb érzéseitől ösztönözve induljatok e nemes munkára. „Én elmegyek, mert mennem kell“ ne ez legyen jelszavatok, hanem: „Hálát adok az Istennek, hogy én is mehetek.“ Adjatok hálát az Istennek, hogy a „világosság“ hirdetői lehettek a sötétségben. Isten áldása legyen, minden munkátokra.

Párszót intézett még a szónokló lelkész, az egyik missionárius jegyeséhez, ki kész nemcsak élettársa, de segítője is lenne választottjának a nehéz munkában. „Tartsd szemed előtt a Biblia női alakjait, a gondos Máriát és az imádkozó Máriát, azokat kik a te utadon utmutatók lehetnek.“

Ezután letérdepelt a két fiatal missionárius és 6 lelkész körül állotta, kezeiket fejük felé tartva, imádságban ajánlották őket a Mindenható védő és oltalmazó gondjába. Áldást kívánva nemcsak vállalkozásokra eredményért könyörögtek munkájokban.

Végre Bibliát nyújtott által az elnök mindeniknek. Az ünnepélyes összejövetelt befejezte *Valeton* dr. egyetemi professor gyönyörű imádsága és a közönség éneklése.*

Birtha József.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Személyi hir.** Főtiszteletű püspökünk f. hó 27-én a legjobb egészségben érkezett vissza Szatmárról, hol a főgymnasiumi érettségi vizsgálaton volt jelen titkára kíséretében. Az érettségi vizsga kedvező eredményével nagyon meg volt elégedve, sőt a szép eredmény elérése felett örömeinek adott kifejezést (32 vizsgázó közül 6 jeles, 8 jó, 18 pedig éret!). A július 2-dik napjára tervezett főiskolai igazgatótanácsai ülésezés végzetével valószínűleg már július 3-án üdülés végett több hétre elfog távozni hazulról, s közben ünnepélyesen felavatja a sályi ujonnan épült templomot.

— **A déli harangozás története.** Réges-régen, még gyermekkorunkban hallottuk azt a jóizü kis adomát, hogy mikor egyik mostoha anyagi viszonyok között élő egyházunk tagjait a hatalmas és gazdag római katolikus püspök emissarusai kísértgették, testvéreink végre ezt az ajánlatot tevék: „jól van tehát; lépünk alkura; az urak adják nekünk a pénzt, mi pedig behozzuk a déli harangozást!“ Már ebből is sejthetjük, hogy ez a szokás, mely több helyen nálunk reformátusoknál is divatos, valami nagy és főben járó dogmatikai nehézségekbe nem ütközhetik. Nem is ütközik! Olyan történelmi háttere van ennek a szokásnak, mely ha aggodalmaink támadnának, bennünket is azonnal megnyugtathat. A tényállás nevezetesen az, hogy midőn 1456-ban

a keresztyén hadsereg Hunyadi János fő- és Kapisztrán János szerzetes segéd-vezérlete alatt az Al-Dunánál gyülekezett, hogy a II. Mohamed szultán fővezérlete alatt Belgrád ellen nyomuló török hadseregnek útját állja és a keresztyénséget és hazánkat megvédelmezze, 3-ik *Calixtus* pápa elrendelte, hogy az egész keresztyén világon délben harangozzanak s e harangszóra a nép imára kulcsolja össze kezeit a keresztyén fegyverek győzelméért. Az 1456-ik évi július 20 kán vívott véres csatában a keresztyén csapatok a török hadakat csakugyan tönkre-verték. A győzelem hírére a pápa augusztus 6-kán vette s ennek folytán meghagyta, hogy ezen örömhír emlékéül a déli harangszó örökkön-örökké fenn-tartassék. Nohát ebben az egy dologban nem nagy baj, ha pápisták vagyunk is.

— **Az ausztriai áttérési viszonyok.** E lapok olvasói előtt bizonyára eléggé ismeretesek azok a statisztikai adatok, melyekből világos, hogy az át- és kitérésök folytán nálunk a protestantismus a római katolicizmussal szemben állandóan a rövidebbet húzza. Másutt nem így van ez és nem így van a specialiter katolikus Ausztriában sem. A *Ligouri-féle* morál ismertetése újabb lökést adott itt annak az üdvös mozgalomnak, mely a „Los von Rom“ jelszó alatt indult volt meg. Ennek a bizonyossága az a statisztikai kimutatás melyet az osztrák egyházi főhatóság a napokban adott ki az 1900. évi áttérési mozgalmakról. E szerint áttért a múlt évben Ausztriában. a) A katolikusok közzül az ágostai hitvallásu egyházba 1922 férfi, 1585 asszony, 740 gyermek a 7 éven alól; összesen tehát 4247 személy. Más a katolikus egyházból együtt 272; összesen 4519 személy. b) A református egyházba a római katolikus egyházból 181 férfi, 208 nő, 63 gyermek, összesen 452 személy. Más felekezetekből 87; együtt 539 személy. Az áttértek egész summája az 1900. évben e szerint 5058 s ebből a római katolikus egyház vesztésére esik 4699. Kiléptek ugyanezen idő alatt a protestáns egyházból 813-an, kik közül 705-en római katolikusokká lettek. A protestáns egyházak nyeresége tehát 4245 s a róm. katolikus egyház vesztésége 3994. Hiszszük, hogy eljő az idő, mert el kell jönnie a mikor majd nálunk is ilyen statisztikával állha, tunk elő.

— **Kongrua az özvegyi és kegyeleti év tartamára.** Egyetemes Konventünk a konventi kongruabizottság alaposan indokolt előterjesztése folytán az idei április havi ülésben 24. jkvi számában a d. pont alatt elhatározta, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumot felterjesztés útján arra fogja felkérni, hogy a lelkészi fizetéskiegészítésre szolgáló összegeket az özvegyi és kegyeleti évre is utalványozza és az ezen a czímen már eddig kiszolgáltattott összegek visszakövetelésétől tekintsen el. Nem kevés örömmünkre van, hogy ebben a kérdésében a lapunk által egyedül helyesnek tartott s hathatósan sürgetett megoldási módozatot a Konvent is magáévá tette. A konventi kongruabizottság indoklása érvekben olyan gazdag, s az egész olyan szerencsésen van megszerkesztve, hogy a kérelmezni kívánt eljárásnak feltétlenül célszerű s minden irányu igényeket a legnagyobb megnyugtatóssal kielégítő voltához szó nem férhet. Ismétlésekbe bocsátkoznának, ha az érveket itt újlag felsorolnók, csak azt jegyezzük meg, hogy a kérdés ilyen értelmű elintézését az érdekelt lelkészi kar köznézete is örömmel fogadja az államkormány pedig biztosítva lesz a felől, hogy a kincstár nem jut abba a helyzetbe, hogy egy lelkészi állomás után két lelkészi fizetéskiegészítést legyen köteles folyó-

* E tavaszi hangulattal írott értesítés még április végén beküldetett hozzánk s eddig tárgyhalmaz miatt késett. Szerk.

sítani. Várjuk a felterjesztendő kérelemre a legkielégítőbb választ.

— **Egyházkerületi névtárunk.** E nemű munkálat 1898 óta nem jelent meg egyházkerületünkben, pedig csak egy év is oly sok változást von maga után, hogy az évenként megjelenő névtár sem ad mindenkor biztos útbaigazítást. Sürgősnek ismerjük azért, hogy újabb is előállítsanak egy újabb „statisztikai állapot kimutatása.” Midőn azonban e mű hiányzásának érezhető voltát megemlítjük: határozottan kijelentjük, hogy eddigi kimutatásaink szerkesztésével megelégedettek nem vagyunk. Ez a kimutatás nem csak arra való, hogy névhalmazokból álljon, hanem az egész egyházkerületről összesítő táblázatokat is kellene tartalmaznia, a szét szórt számokról, *összehasonlító kombinációkkal* (pl. mint az erdélyiben szokott). Az adatok kitüntetésére a rovatos táblázatot tartjuk egyedül alkalmasnak, hol a rovatcímekben a szem azonnal megtalálja az adat magyarázatát, s nem kell azon tünődni az olvasónak, hogy mit is jelenthet az a rövidített összevonás pl. nt. ne. nker. stb. A rovatos nyomtatás költségesebb ugyan, de a sok rövidítés mindenkori felvezetése is sok helyet foglal, azonkívül értelemzavaró is. Azt meg feltétlenül megkövetelhetjük, hogy sajtóhibákkal ne legyen teljes, a helynevek kiírásában s betűsorba illesztésében legyen következetes és ne írjon egyik helyen így: Szegszárd (Bunya), Darócz (Király); Medgyes (Nyir); Károly (Nagy); másutt pedig: Mező-Vári, Püspök-Ladány, Tiszadada; hanem írja így: Bunyaszegszárd, Királydarócz, Nyirmedgyes, Nagykároly stb. Ebben a kérdésben a szerkesztőnek nem szabad rövidesen az egyházmegyékről beküldött kiállítást nyomdába adni, hanem tudatosan, egységes rendszerrel feldolgozni s úgy adni ki. Az 1898. évi kimutatásban nem csak sok sajtóhibával, de névfertítéssel is találkozunk, a betűsor se korrekt, például: a 151. lapon nem Álbis, hanem Albis, nem 54 lap, hanem 59. A 131 lapon *Borzova*, ugyanez a tárgymutatóban 152. lapon *Borsova*. 32. lapon *Fornos*, a 153 lapon azonosítva van a 65. lapon levő *Farnas*-sal, mely azonban a 153. lapon *Farnes*-nek van szedve; a tárgymutatóban Kopócsapátit hiába keressük *Konyár* után, mert *Komádi* élébe van téve; Bilke nem a 29, hanem a 30. lapon áll, Királydarócz nem a 121-diken, hanem a 111-diken stb. Több adatot várunk a középiskolákról is, amelyeknek évi értesítői bőven adják a forrást. Az egyházkerületi különböző bizottságok nem csak tagjaikban, de lényegileg is sokat változtak, ezeket is össze kell állítani az új kimutatásban (pl. főisk. igazgatótanács, kongruabizottság stb). Mi tehát sürgetjük az új névtárnak a kellő statisztikai adatok kapcsán való megszerkesztését; várjuk hogy az új munkálat gyarapodásunk vagy fogyásunk teljes képét tárja elénk s alkalmas eszközül szolgáljon olyan célok elérésére, amelyekért általán véve a statisztikai kimutatások készültek. Bőséges tapasztalatot lehet szerezni a testvér egyházkerületek névtárainak tanulmányozása folytán. Szives szeretettel ajánljuk tárgyilagos megjegyzéseinket az illetők becses figyelmébe.

— **Hódmezővásárhelyről.** A hódmező-vásárhelyi ev. ref. főgymnasiumban a szóbeli érettségi vizsgálaton f. hó 17—20. napjain jelesül értek: Rác Sándor, Erdős Gyula és Schvarcz Gyula tehát 3-an; jól értek 8-an, egyszerűen értek 21-en; egy tárgyból javítóra utasítottak 10-en; egy évre visszavettek 2-en; az eredmény kedvezőtlenségét nagy mérvben növelte a jelentkezett 5 ismétlős, kik mindnyájan javítóra vannak utasítva. Ez egyháznak csak most épült diszes főgymn.

épületén a bádógtetőzet rosszul készítése miatt, nagymérvű javításokat kell tenni. Az egész padlásolást stukator fáival együtt újból készíttette s most kijavíthatlan bádógtetőzetét cseréptetővel helyettesített az egyház. A temérek károsodás és költsékezés miatt mivel a vállalkozók megtagadták az elégtételt, ellenök az egyház a pert megindította.

A husvét megünneplésének határozott terminusa. Eddig ez a terminus, tudvalevőleg, a tavaszi éj napegyenlőségre. („Aequinoctium“ március 21) következő holdtöltétől függ, a mennyiben az ezen holdtöltét követő vasárnapra esik. Ezt a terminust még a niceaei zsinat állapította így meg s azóta mozdulatlanul áll; minthogy azonban ez a terminus csillagászati okok folytán eshetik március 22-től április 25-ig s ennekövetkeztében a husvét ünnepe évenként éppen az időpontra nézve roppant ingadozásoknak van kitéve: már régidő óta foglalkoznak egyesek az eszmével, hogy a husvét megünneplésére nézve határozottabb és mozdíthatatlanabb terminust kellene megállapítani. Mint külföldi lapokban olvassuk, ez a gondolat most kezd konkrét alakot öltetni, a mennyiben a berlini csillagda igazgatója Dr. Förster azt indítványozza, hogy tegyük a husvétot p. o. a tavaszi éj napegyenlőséget követő 3-ik vasárnapra. Mi azt gondoljuk, hogy a kérdés még egyhamar ilyen előzmények után is soká fog dülőre vitetni; de egyszerűsmd megjegyezzük, hogy mi teljesen szerencsésnek a Dr. Förster indítványát sem tartjuk, mert igaz ugyan, hogy ennek elfogadása esetén a husvét terminusainak az ingadozása kisebb méretű lesz, de véglegesen meg nem szűnik, mert a Förster terminusa is eshetik április első felének 8 napja közül bármelyikre. Már pedig, ha a terminust változtatjuk, arra kell törekednünk, hogy az olyan szilárd legyen, melyet előre is jól megjegyez-hessen magának a legegyszerűbb ember is. A keresztyén ünnepeknek ilyen szigorú megállapítása különben is összefügg a monotheismus jellegével. Mert amíg a polytheisticus vallásokban azt látjuk, hogy az ünnepek terminusára nézve nemcsak egyes törzseknek, hanem még egyes vidékeknek, sőt városoknak is korlátlan szabadság biztosítatik, addig amott már ősi idők óta bizonyos egyformásítási törekvéssel találkozunk. Annál érthetlenebb tehát, hogy a görög orthodox keresztyének velünk még a naptár kérdésében sem tudtak eddigelé egyezsége jutni.

— **A francia kongregációkat feloszlatják.** A szenátus szombatrol vasárnapra virradó éjjeli ülésén elfogadta a kongregációkat megsemmisítő javaslatot. Indítvány tétetett, hogy 6 hónapot adjanak a felosztás végrehajtására, de Waldeck-Rousseau ebbe sem egyezett bele. Ime ilyen szellem szele fujdogál a katolikus Franciaországban! s jellemző, hogy mikor ott a fejszét a fa gyökerére vetették s mikor a „salus reipublicae“-ről van szó, nem késlekednek annak érdekében a legradikálisabb eszközökhöz is hozzányulni, nálunk a Majláthoknak jogtalan címetek osztogatnak, a jezsuiták előtt tárt kapukat nyitnak s senki sem törődik azzal hogy ezek a jó urak tulajdonképpen haza- és nemzetellenes bünt követnek el s Franciaországban egy perzig sem türetnének meg. *Hégel* mondotta: „das Wort macht die That“ s nézze meg bárki a jezsuiták viselkedését, hallgassa meg beszédeiket, mikor p. o. azokon a mai napság újra divatba hozott „lelki gyakorlatok“-on nem csak a klerikusokat, hanem a világiakat is tanítják, érteni fogja azonnal, hogy az ultramontanismus ellen minden küzdelem hasztalan addig, míg ennek háta megett a jezsuiták állanak. Ezelőtt körülbelöl 10 évvel

halt el Genfben *Ant. Carteret* ismeretes vezére az ottani kultur-harcnak; s ez a férfiú a többek között arról is nevezetes, hogy bármint küzdött is a pápás reakció ellen, élete végén arról volt kénytelen meggyőződni, hogy a jezsuitákkal szemben a legszívósabb energia is eredménytelen. S minálunk egy idő óta e sötét lovagok ismét mozognak. Vigyázzunk és a talponton álljunk!

— **A debreczeni ev. ref. kollegium** főgymnasiai mában megüresedett latin-görög és ujonnan rendszerezett latin-magyar tanszékre hirdetett pályázat megnyugtató eredményre vezetett. A latin-görög tanszékre pályáztak dr. Bessenyei Lajos tanárjelölt, Szabó Gyula Iván halasi ref. főgymn. rendes tanár, dr. Szeremley Béla okleveles gymnasiumi tanár, Jókay Lajos békéscsabai ág. ev. főgym. helyettes tanár, Pap János karcagi ref. gymn. rendes tanár, Kalvoda Ferenc okleveles tanár. A latin magyar tanszékre: dr. Csűrös Ferenc, debreceni ev. ref. főgymn. helyettes tanár, László Géza szegszárdi állami főgymn. helyettes tanár, dr. Haraszi Sándor keszthelyi kath. főgymn. tanár és dr. Bognár Dénes okleveles tanár. A pályázók közül három azelőtt róm. kath. vallású volt, kettő pedig most is róm. kath. vallású.

Halálozás. Mint a lapokból olvassuk *Ritók Zsigmondnak* református egyházunk s közelebről tiszántuli egyházkerületünk ez oszlopos tagjának gyásza van; fia *Ritók Géza* ügyvéd 28 éves korában Arco-ban elhalt! Fiatal felesége, gyermeke s nagy család gyászolja. A gyászból (mely igazán „nagy családé” tudniillik az egész tiszántuli ref. egyházkerületé!) mi is részt kérünk magunknak, „*Decretum horribile quidem*” mondja maga Kálvin a praedestinációra célozva; de Isten akarata bölcs és szent s ebben megnyugvást kell találnunk!

— **Nyilatkozat.** „Vidékünk — a hol a malaria legyőzése a kútviz miatt legyőzhetetlen akadályokba ütközött — „Kristály” vizének igen jó hatását veszi. Évenként át tartó malaricus láz a Kristály viz használata mellett rögtön megszünt. Mint üdítő ital előkelő körökben szívesen használják.” *Dr. Barta Gyula, kőrovos, Király-Daróc, Szatmármegye:*

Szerkesztői üzenet.

K. F. Gyoma. Átolvastam; meg se lepett. Azok közzé a lelkészek közzé tartozom én magam is, kiknek vannak és voltak alapos kifogásaik. Hogy a kerületi ügyész téged is minden bizonynyal ki fog hallgatni, az egészen természetes. Hiszen éppen a te felszólalásod vitte az ügyet a kerületi közgyűlés elé s e felől a te kihallgatásod nélkül helyes képet alkotni nem lehet. **Cs. B. Miskolcz.** Legközelebb sort keritek rá. — **V. Ö. Diósd???** Hát Kémer? Mióta, hozzám fordultak, hogy ajánlanék nekik lelkészt s én azt megvettem, azóta a fejleményekről semmit nem tudok. Egy röpke hírt ugyan, mely reám nézve elég kellemes volt, a napokban valamelyik lapból olvastam, de ez nem elég; többet várok. — **S. N. I. T. Sass.** Leveledet vettem. Én bizony sajnálom, hogy tervünk ez uttal nem sikerülhet, azon az okon, mert már R... mellett állást foglaltatok. Csak aztán fel ne üljete! Hirlapja eddigelé szabadelvűsége *ellen és klérikalís* volta mellett szól. Derék dolog volna... ha nem úgy volna, vagy lenne. Különben a nyár folyamán szíves hívásodnak eleget teszek s lemegek hozzátok. — **Cs. I. Helyben.** Átolvastam. Legközelebb szóról-szóra adni fogom. A felügyelet *detail* kérdéseiben (de csakis ezekben!) nem az ugyan a nézetem, mint a tisztelt cikkíró uré, de hát ez engem se feszélyez önt se feszélyezze. Mindaketten az igazságot keressük s győzzön a jobb. Én a magam részé-

ről csak örülni tudok a sorompóba lépésnek. A mukkanni sem merés nem illik hozzánk; tiszteljük kinek-kinek a meggyőződését, mert meggyőződésünk szerint csakis így lehet jogos igényünk arra nézve, hogy más is tisztelje a miénket. A mellett mindig lehetünk a tárgyalásban választékosok, sőt egymásnak igaz barátai is. Hiszen nem a bántani akarás, hanem a használni szeretés a célunk. Felettebb örvendek a felajánlott munkatársi viszonyoknak is. Csak azt az egyet kérem, sziveskedjék a Hoffmann-féle céghez adandó alkalommal besétálni s becses címét, mire a lap irányíttassék, pontosan bediktálni. A többi az én gondom. Baráti kézsorítással!

Tartalom-jegyzék: Klerikalizmus és szabadelvűség. Nádányi Miklós. — Hangterjedelem és közjáték. Hodossy Béla. **Tárca:** A heidelbergi kátéről. Dr. Erdős József. — **Közéletünk:** Az erdélyi püspök. Szerk. — A debreczeni főiskola igazgatótanácsa 1901. évi július hó 2-ra (d. e. 6 órára) a főiskola kistanácstermében összehívott gyűlésének tárgysorozata. A főisk. igazgatótanács jegyzője. — A debreczeni theologiai tanárkar által a tudományos theologiai irodalom föllendítésének módozatára vonatkozólag készített véleményes munkálat. Eröss Lajos. — **Irodalom.** — **Külföld:** Utrechti levél. Birtha József. — **Különfélék.**

Felelős szerkesztő: **ERÖSS LAJOS.**

Pályázat.

A kisujszállási ev. ref. egyház egy elemi fiuiskolai, tanítói állásra pályázatot hirdet következő feltételek mellett: 1. Évi fizetés: 1000 korona törzsfizetés, 200 korona lakbér évnegyedenként előleges részletekben az egyházi pénztárból. 2. Tanító kötelessége: ez idő szerint az ötödik s időről-időre a kijelölendő osztály tanítása és a sorrend szerint reá eső vásár- és ünnepnapokon a két harangozás közt a templomi éneklés vezetése és bibliaolvasás. Pályázhatnak ev. ref. vallású okleveles tanítók s állandósítás az első sikeres próba év leteltével történik. A megválasztott a kitett fizetéssel a jelenlegi tanító folyamatban levő nyugdíj ügyének lebonyolításáig helyettes tanítóul tekintetik. A kellően, keresztlevéllel orvosi bizonyítvánnyal és eselleg szolgálatot igazoló bizonyítványokkal felszerelt folyamodványok f. év július hó 20-ig alulirott iskolaszéki elnökhöz beterjesztendők. Az állomás 1901. év szeptember első napján elfoglalandó. Kisujszálláson 1901. június 23. Gulyás Lajos ev. ref. lelkész, isk. sz. elnök.

Pályázat.

A *hajdunánási* hat osztályu ev. ref. gymnasiumban *egy görög-latin rendes tanári tanszékre* pályázat hirdettetik. Pályázhatnak olyan ev. ref.

vallásu egyének, kiknek a görög-latin nyelvből középiskolai tanári képzésük van.

A tanszék évi javadalmazása 2400 korona alapfizetés, mely idővel 3200 koronára emelkedhetik, 400 korona lakbér és az államsegélyből öt évenként, öt ízben 200 korona korpótlék.

A megválasztott tanár az országos tanári nyugdíjintézetnek jogos és kötelezett tagja.

Ha okleveles pályázók nem jelentkeznének, a tanszék helyettes tanárral fog betölteni, a kinek összes évi javadalma 1800 korona, ha azonban időközben oklevelet szerez, azonnal a rendes tanári fizetés élvezetébe lép.

Azon okleveles pályázók, a kik a tornatanításra is képesítve vannak, esetleg a tornát is tanítani fogják, a miért külön díjazásban részesülnek.

A születést, képesítést, netalán eddigi szolgálatot, hadkötelezettségi és egészségi állapotot feltüntető okmányokkal kellőleg felszerelt pályázati kérvények *f. évi julius 5-ig* a hajdunánási ev. ref. egyháztanácshoz küldendők be.

A megválasztott tanár tanszékét *f. évi szept. 1-én* tartozik elfoglalni.

Hajdunánáson 1901. junius 12-én.

Kállay Imre

főgondnok.

Benkő Lajos

ev. ref. lelkész-e-nök.

1-1

Üzletem fentállása alatt 96 ev. ref. egyháznak szolgáltam munkámmal.

Orgona építészeti műterem

Debreczenben,

Darabos-utca 7. sz. alatt (a Collegium mellett.)

Fentáll 1893. óta.

Teljesen e czélra épített házamban készítek a mai kor legtökéletesebb vívmánya szerint, bármily kivitelű új orgonákat s azokért a legmesszebbmenő jótállást vállalom.

Orgona építészetem, mint az ev. ref. egyházak érdekét szolgáló intézmény, e téren az országban egyedül áll.

Munkám jóságával elértem azt, hogy minden évben növekszik a czégem iránti bizalom, s ígérem ezuttal is, hogy továbbra is ugy az árakban, mint a kivitelben egyházzal érdekét tartom első sorban is szem előtt és teljes megbízhatóságra törekszem.

Elvállalok régi orgonák átalakítását, áthelyezését, tisztítását, hangolását és javítását vagy évi gondozását mérsékelt áron több évre menő jótállás mellett — Megrendelésre készítek bármilyen kivitelű harmóniumokat is.

A nagytiszteletű és tekintetes egyházi előjáróság és az adományozó közönség, valamint a kántor-organista és tanító urak szíves pártfogásába továbbra is ajánlva magamat, maradtam

teljes tisztelettel

Kerékgyártó István

orgona építő.

Határozott árak, elsőrendű minőség, erőteljes nemes hangzású orgonák.

Műtermemben megrendelt orgonák mindenkor vannak felállítva.

Erdelődőket szívesen látok, tervekkel készséggel szolgálok.

A „NEUMANN M“ czég debreczeni áruházáról.

A tiszántúli ref. egyházkerület lelkész és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.“ czég

Hiszen évek hoz zu sora óta, a mióta ez a czég a közönség osztatlan bizalmát bírja nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület lelkészei, tanítói Debreczenben járva, ne tekintsek meg azt a kitünő hírnevnek örvendő nagy áruházat.

A kitünő minőségű férfi-, fiu- és gyermek-ruhakkal felszerelt áruház kielégíti a legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják az összes vásárlók, de különösen azok a szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak Debreczenbe jöve ne mulaszták el ezt a látványosság számba menő hatalmas áruház-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szoliditásnak, olesóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az üzlet az év minden szakában mert a vevők óriási tömege helyből ugy mint vidékről a *Neumann M.* céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét minden időben és körülmények között fenntartani, de arra nem is volt eset, hogy *Neumann M.* áruháza ellen panasz emeltetett volna.

Olcsóság, tartósság és csinosság tekintetében a Neumann cég árui versenyen felül állanak.

A tiszántúli egyházkerület lelkész és tanító urai pedig különösen bizalommal fordulhatnak az üzlet vezetőjéhez, mert hiszen, mint törzs vevőközönség különös figyelemben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmükbe ajánljuk ezt a régi kitünő hírnevű előkelő céget.

NEUMANN M. Debreczen, főtér, a postával szemben.

Mérték utáni megrendelések legjobban eszközölhetnek.

Pontos ezimre figyelni tessék.

Szabott ár! Szabott ár! Szabott ár!